

Ontwerp verkiezingsprogramma

OVERLEVEN MET DE PPR (1)

Dit is de eerste helft van het ontwerp-programma van de PPR voor de komende verkiezingen waarin de thema's Macht en Vrede worden behandeld. In de volgende PPRAK (van 21 mei) zal het tweede deel worden gepubliceerd, dat zal gaan over Milieu en Welzijn.

De naam van dit programma, „Overleven met de PPR”, is weliswaar gestolen van de milieupublicatie van januari jl., maar na het milieukongres zal er over die publicatie niet meer zoveel worden gesproken als over dit programma.

De titel „Overleven met de PPR” geeft het beste aan wat wij met onze vier thema's uiteindelijk voorhebben.

De aktiecentra wordt verzocht zo snel mogelijk met de behandeling van het ontwerp-programma

te beginnen. Daarom wordt nu reeds de helft gepubliceerd.

Tot 27 juli kunnen amendementen worden ingediend bij het partijburo. Over de procedure die gevolgd zal worden voor de verwerking ervan volgen mededelingen.

Het programakongres zal 1 en 2 oktober in Marcanti in Amsterdam worden gehouden. Tot 1 september kunnen kongresafgevaardigden worden opgegeven. Zij ontvangen het kongresboek 6 september.

In verband met de vakanties is het zaak de datumplanning goed in de gaten te houden.

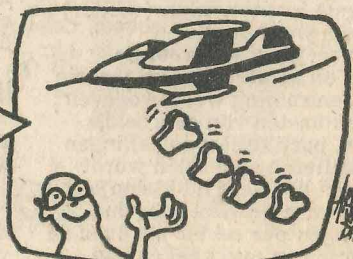
De acht pagina's van dit ontwerpprogramma kunnen uit PPRAK worden gelicht en met de publicatie in de volgende PPRAK worden samengevoegd tot één geheel.

EKONOMIESE
MACHT

VREDE

Sociaal, economies en financieel beleid

I. Algemeen

1. De hoofdlijnen voor het sociaal, economies en financieel beleid zijn:
a. De produktie en konsumptie worden zo gericht dat:

- de drang om steeds meer te produceren vermindert,
- de economiese macht beter gespreid en gekontroleerd kan worden,
- de welvaartsverschillen tussen Nederland (en Europa) en de Derde Wereld en binnen Nederland zelf kleiner worden,
- de natuur en het leefmilieu niet verder aangetast maar zover mogelijk hersteld worden.

b. Het werk dat in onze maatschappij te doen is, wordt zo verdeeld dat er voor iedereen die wil werken, werk is en dat iedereen zich in zijn werk kan ontplooiën.

c. Iedereen moet op den duur een basisinkomen krijgen.

d. De inflatie moet worden beteugeld.

e. Op de betalingsbalans mogen geen grote overschotten of tekorten optreden en op de lange duur moeten deze elkaar opheffen.

II. Vermaatschappelijking

Elk jaar stelt de regering na overleg met het bedrijfsleven (ondernemers- en werknemersorganisaties) en de lagere overheden een meerjaren-structuurplan voor de economie op en legt dit voor aan het parlement ter goedkeuring. In dit structuurplan staat het beleid aangegeven ten aanzien van de verschillende sectoren en regio's. Om dit beleid uit te voeren, moeten de volgende instrumenten (verder) ontwikkeld worden:

1. Een meerjarenplan voor de middelen en de bestedingen, waarin elk jaar een raming wordt gegeven van de inkomsten van overheid, bedrijven, partikuliere instellingen en partikulieren en waarin wordt aangegeven hoe deze middelen worden verdeeld zowel over de investeringen per sektor als over de konsumptie van overheid en van partikulieren.

2. Een wettelijke aanwijzingsbe-

voegdheid voor de overheid om aan banken, verzekeringen en pensioenfondsen richtlijnen te geven (een deel van) hun geld op een bepaalde manier te gebruiken. Wel garandeert de overheid hun investering en een aanvaardbare rente.

3. Een landelijke selektieve investeringsregeling, waardoor de overheid een vetorecht krijgt op investeringen, die niet voldoen aan nader vast te stellen eisen ten aanzien van: milieubeslag, ruimte- en energiegebruik en de economiese politiek ten aanzien van ontwikkelingslanden.

4. Regionale ontwikkelingsmaatschappijen, die bevoegdheden en middelen krijgen om deel te nemen in bepaalde bedrijven of om nieuwe bedrijven op te richten, om zo de voorgenomen politiek uit te voeren.

5. Het recht voor de overheid om technische ontwikkelingsprogramma's te toetsen op hun maatschappelijke wenselijkheid; het recht op oktroom die voortkomen uit overheidswerkzaamheden of uit onderzoek, dat de overheid grotendeels subsidieert.

6. Overheidsmiddelen, voor industriële vernieuwing, die gericht moeten worden op kleinschalige, hoogwaardige produktietechnieken en op het behoud van zinvolle arbeid.

7. Jaarlijkse milieuverlagen van ondernemingen, waarin de aard en de omvang wordt vermeld van:

- lozingen van verontreinigende stoffen en warmte,
- energiegebruik,
- ruimtegebruik,
- gebruik van vervoermiddelen.

De overheid stelt normen vast voor elke sektor van bedrijvigheid om deze gegevens te toetsen.

III. Democratisering

De rechten van de werknemers worden vastgelegd in een beginselenwet. Tot deze rechten behoren recht op informatie, vrije meningsuiting, vergadering, werkoverleg, uiting van levensovertuiging, weigering van werk dat strijdig is met de levensovertuiging,

verlof voor het uitoefenen van publieke rechten en taken, Edukatief verlof, gelijke behandeling, stakingsrecht, recht op scholing en vorming met vrije keuze van programma en scholingsinstituut.

1. Op weg naar arbeiderszelfbestuur worden de komende vier jaar de volgende maatregelen genomen: In de wet op de ondernemingsraden wordt opgenomen:

a. de verantwoordelijkheid voor het werkoverleg berust bij de OR.

b. de OR krijgt medezeggenschap over investeringen en produktievoering.

c. de OR krijgt de zeggenschap over de organisatie van het bedrijf en het vetorecht bij de benoeming van leidinggevend personeel, fusies en sluitingen.

d. de OR krijgt het recht ten minste de helft van het aantal kommissarissen te benoemen.

e. de informatie- en controle-rechten van de OR worden verder uitgebreid.

2. Ondernemingen worden verplicht aan de vakbonden vergaderruimten, communicatiemiddelen en informatie ter beschikking te stellen.

3. In kleine ondernemingen (minder dan 100 werknemers) worden ondernemers en werknemers wettelijk verplicht alle zaken, die het bedrijf of de organisatie betreffen, met elkaar te overleggen.

4. In stichtingen, verenigingen en overheidsinstellingen krijgen de werknemers soortgelijke zeggenschapsrechten als in de bedrijven, echter rekening houdend met de politieke en de verenigingsdemokratie.

5. Om de vermaatschappelijking van het economiese leven te bevorderen:

- worden grote ondernemingen, werkzaam in verschillende bedrijfstakken, opgesplitst in zelfstandige eenheden per bedrijfstak wanneer dat maatschappelijk wenselijk is;

- worden dochterondernemingen onderworpen aan de structuurwet van vennootschappen;

- kan de overheid financiële instellingen splitsen, wanneer kon-

centratie van financiële macht daartoe aanleiding geeft.

6. Om een herverdeling van winsten te bewerkstelligen wordt een progressief tarief in de vennootschapsbelasting ingevoerd. Elk bedrijfs (onderdeel) met een ondernemingsraad geldt voor de belasting als een zelfstandige eenheid.

7. Daarnaast vervalt de plicht van de regering de Sociaal Economische Raad (SER) te horen over sociaal-ekonomiese maatregelen.

IV. Openbaarheid van gegevens

1. De verslaggeving van bedrijven moet zo gebeuren, dat betere onderlinge vergelijkingsmogelijkheid is. Zij moet zo zijn, dat een goed inzicht wordt gegeven in de totale situatie van het bedrijf (financieel, sociaal en milieu beleid) en in zijn toekomstperspektieven. De fiscale winst- en verliesrekening behoort tot de verslaggeving. Behalve voor NV's geldt deze verscherpte publikatieplicht ook voor: overheidsbedrijven, besloten vennootschappen (BV's), commanditaire vennootschappen (CV's), vennootschappen onder firma en dochterondernemingen met meer dan 50 werknemers of een balans totaal van meer dan 5 miljoen gulden. Voor stichtingen en verenigingen geldt een vergelijkbare openbaarheidsplicht. Inkomens en vermogens en de daarvoor betaalde belastingbedragen zijn openbaar.

V. Werk

Het leidend principe bij het werkgelegenheidsbeleid en de arbeidsbemiddeling is: iedereen moet kunnen werken overeenkomstig zijn of haar ervaring- en opleidingsniveau, maar ook een deel van het noodzakelijke, maar minder geliefde werk op zich nemen.

1. **Werkgelegenheid.** De werkloosheid wordt gericht bestreden in het kader van het meerjaren-structuurplan. Dat betekent:

- geen algemene koopkrachtinkjeties,
- het fiscaal regime voor ondernemingen wordt zo aangepast dat meer nadruk komt te liggen op het bevorderen van arbeidsintensieve en kleinschalige bedrijvigheid,
- investeringsaftrekken en vervoegde afschrijvingen worden afgeschaft. Investeringsheffingen, evenals een ekstra aftrek naar rato van het aantal werknemers, worden ingevoerd,

- invoering van een (vrijwillig) vervroegd pensioen,
- een algemene arbeidstijdverkortung in combinatie met matiging van de lonen, passend in het algemeen loon- en prijsbeleid,
- in kontinu-bedrijven wordt het vijf-ploegenstelsel bevorderd boven het vier-ploegenstelsel,

g. bevordering van halve banen (oa. door maatregelen in het beloningssysteem, belastingstelsel, werkloosheidsregelingen en plaatsingsbeleid),

h. uitbreiding van regelingen, die moeilijk plaatsbare werknemers (jongeren, ouderen, gehandikapt) gelijke kansen geven om aan de slag te komen (bv. loonaanvulling, verplichte indienstneming),

i. sterke beperking van overwerk en van betaalde nevenfunkties.

2. Er moet onderzocht worden hoe men zich met onbetaald vrijwilligerswerk kan bezig houden met behoud van een basisinkomen.

3. Er moet aan gewerkt worden om alle werkloosheidsregelingen in een alles omvattende regeling onder te brengen.

4. Wanneer er geen behoefte meer bestaat aan bepaalde produkten of diensten, dan worden in overleg met werknemers of hun vertegenwoordigers (OR) en de vakbeweging voor die bepaalde sektor afbouw-plannen opgesteld. Eventuele omscholingsmogelijkheden en zoeken naar nieuwe werkgelegenheid moet een onderdeel van die plannen zijn.

5. **Buitenlandse werknemers** hebben, als zij eenmaal in Nederland zijn, hetzelfde vrije recht op sollicitatie, promotie en migratie als de Nederlandse werknemer. Bij terugkeer naar het land van herkomst worden zij in de gelegenheid gesteld aldaar een zinvol bestaan op te bouwen. Dit gebeurt door een remigratie-vergoeding beschikbaar te stellen en waar mogelijk door het kreëren van werkgelegenheidsprojekten in de landen van herkomst.

6. **Arbeidsbemiddeling.** Het rijk decentraliseert zijn verantwoordelijkheid voor de arbeidsbemiddeling en de uitvoering van het werkgelegenheidsbeleid naar de gewesten (of de provincies). Dit betekent, dat de regionale overheid ten minste de koördinatietask krijgt van de volgende (semi-)overheidsinstellingen: het gewestelijk arbeidsburo, de regionale raden voor de arbeidsmarkt, de ontwikkelingsmaatschappijen en de ekonomies-techniese instituten. Zij krijgen ook het geld om hun verantwoordelijkheid waar te maken. In samenhang met de invoering van de inkomstendervingswet wordt de opzet van het gewestelijk arbeidsburo veranderd:

- zij wordt geïntegreerd met regionale welzijnscentra,
- zij gaan actiever bemiddelen en kunnen adviseren bij sollicitatieaanvragen,
- bij ontslagaanvragen door bedrijven kunnen zij die aanvragen ook bedrijfsekonomies beoordelen,
- zij koördineren activiteiten buiten de sfeer van betaalde werkzaamheden.

Alle bedrijven (ook diensten en bedrijven van de overheid) worden verplicht hun vakatures te melden bij het arbeidsburo.

7. **Werkomstandigheden.** De veiligheidswetten worden uitgebreid en omgewerkt tot een wet op de inrichting van de arbeidsplaats, waardoor elke werknemer menswaardige arbeidsomstandigheden gegarandeerd kunnen worden.

8. **Sociale werkplaatsen** worden gereorganiseerd:

- er mogen geen afdelingen gekombineerd worden, waarvan het

werk niets met elkaar te maken heeft,

b. niemand mag gedwongen worden er werk te aanvaarden (bv. door stoppen van uitkering),

c. aan de leiding worden hogere eisen gesteld (bijvoorbeeld inzicht in de leefsituatie van de werknemers).

Oudere werknemers worden meer ingeschakeld bij adviserende functies. Aanvullende vorming en scholing waardoor werknemers op latere leeftijd een beter gebruik van hun ervaring kunnen maken wordt mogelijk gemaakt.

VI. Inkomens

1. Het doel van het inkomensbeleid is dat iedereen gelijke kansen krijgt zich te ontplooiën.

Elke Nederlander moet een basisinkomen krijgen, dat voldoende is om enigermate in het eigen levensonderhoud te voorzien. De komende vier jaar zal op de uitwerking van deze gedachte hard gestudeerd moeten worden.

2. De nivellering van inkomens vindt plaats door de netto-inkomens te nivelleren. De overheid — de grootste werkgever — neemt in overleg met de vakbeweging daarbij het voortouw. Verdere maatregelen om de nivellering te bereiken, zijn:

a. het parlement stelt jaarlijks richtlijnen op voor een samenhangend inkomensbeleid. Op basis hiervan kan de regering een tarieven- en prijspolitiek voeren en ingrijpen in het loonoverleg,
b. alle werknemers worden onder een kollektieve arbeidsovereenkomst gebracht,
c. er wordt een maximuminkomen vastgesteld,
d. aftrekgeregelingen in de inkomsten- en loonbelasting worden herzien om dé-nivellerende effecten ongedaan te maken,
e. de belasting wordt ook gebruikt om niet-looninkomens te nivelleren,
f. de suksessiewet wordt herzien. Er wordt rekening gehouden met de rijkdom van degene, die de erfenis krijgt. Er wordt een oplopend tarief in de vermogensbelasting ingevoerd,
g. de werknemers bij gesubsidieerde instellingen mogen hun salarissen onderling nivelleren, zonder dat de subsidie daardoor vermindert,
h. over alle winsten uit vermogens wordt in beginsel belasting geheven,
i. het belastingstelsel wordt uitgekamd op mogelijkheden om de belasting te ontgaan (steekpenningen, boeten, onkostenvergoedingen, ed.). De belastingdienst wordt beter uitgerust om ontduiking te voorkomen,
j. het minimumloon buiten de heffing laten vallen door geleidelijke optrekking van de belasting-vrije sommen. Daarvoor de ruimte gebruiken die vrijkomt door de inflatiecorrectie niet toe te passen.

Sociale uitkeringen

3. WW, WWV, Bijstand en alle andere regelingen van gelijke aard moeten ondergebracht worden in één „inkomsten-dervingswet”. Er komt één uitvoerend orgaan, met een netwerk van lokale kantoren.

4. Op den duur moet de premieheffing voor de volksverzekeringen opgenomen worden in het belastingstelsel. Uitkeringen vinden dan plaats uit de algemene middelen. De eerste stappen op deze weg zijn:

a. gelijke premies voor gelijksoortige risico's,
b. inning door de belastingdienst,
c. afschaffing van de maximumbedragen, waarover premie wordt geheven,
d. de hoogte van de uitkeringen worden ingepast in het inkomensbeleid,
e. premies van de AOW-AWW zijn niet langer aftrekbaar.

5. De kinder aftrek wordt afgeschaft. De kinderbijslag wordt aangepast en belastbaar gemaakt.

6. Zo snel mogelijk, maar zeker bij de nieuwe „inkomsten-dervingswet” krijgen man en vrouw, of ze nu gehuwd zijn of niet, zelfstandige rechten.

Speciale regelingen

7. Voor de belasting en de sociale verzekeringen worden duurzame samenlevingsvormen gelijk gesteld aan het huwelijk. Voor de belasting zijn partners zelfstandig.

8. De gehuwde vrouw krijgt zelfstandig recht op AOW-pensioen.

9. Wanneer iemand de voorschriften van de sociale voorzieningen heeft overtreden, mogen de gezinsleden niet het slachtoffer worden van strafmaatregelen.

10. De kleine zelfstandigen verkeren in een moeilijke positie: hun sociale positie moet worden versterkt en de regelingen om hen een aanvullend inkomen te geven moeten worden uitgebreid (oa. via de rijksgroepregeling zelfstandigen).

11. De netto-uitkeringen van de sociale verzekeringen en de bijstand blijven gelijk aan het netto-minimumloon. Ondanks deze regeling mag het minimumloon niet extra laag worden gehouden. Bedrijven met veel minimum-loners moeten daarom zo nodig extra gesteund worden.

VII. Konsumenten, winkels en prijzen

Prijzen:

1. Het prijsbeleid moet worden gebruikt voor een anti-inflatiepolitiek, een konsumentenbeleid en (zeker voorlopig) voor een inkomensbeleid.

2. De prijzen van goederen en diensten moeten doorzichtig zijn; duidelijk moet op elk produkt aangegeven staan: de prijs per standaardhoeveelheid met daarbij

de samenstelling van het produkt en de verantwoordelijke producent. Rekeningen moeten duidelijk gespecificeerd worden.

3. Minimumprijzen voor dagelijkse goederen kunnen ingevoerd worden om de kleine middenstanders te beschermen tegen concurrentie van grootwinkelbedrijven. Ook moeten verkopen met verlies („lok-artikelen”) en prijsdiskriminatie van leveranciers en fabrikanten worden verboden.

Samenwerking

4. De samenwerking tussen de kleine zelfstandigen onderling en tussen hen en groepen konsumenten, zoals bv. „konsumenten-kringen” moet gestimuleerd worden. Eksperimenten in vergaande samenwerkingsvormen kan er toe leiden, dat het bestaande „markt-mechanisme” vervangen kan worden door een „overleg-mechanisme”.

Konsumenten

5. De konsumenten hebben een zwakke rechtspositie tegenover fabrikanten, leveranciers en financiële instellingen. Ze moeten wettelijk meer beschermd worden. Daarbij moet door voorlichting en ook bijvoorbeeld in het onderwijs meer aandacht besteed worden de mensen tot „mondig konsument” op te voeren.

VIII. Energie

Binnen het gerichte groei-beleid is het energiebeleid er op gericht, dat het energiegebruik zo snel mogelijk afneemt, in 1985 is gestabiliseerd, om daarna te kunnen dalen. De middelen, die de centrale overheid hiervoor kan gebruiken zijn: tarieven- en prijsbeleid, heffingen, een warmte-isolatieplan, gebruik van warm koelwater, verbetering van energie-rendementen en stimulering van investeringen, die daarop gericht zijn.

De uitvoering van dit beleid komt zoveel mogelijk in handen van de lagere overheid.

De organisatie van de fossiele energie-verschaffing

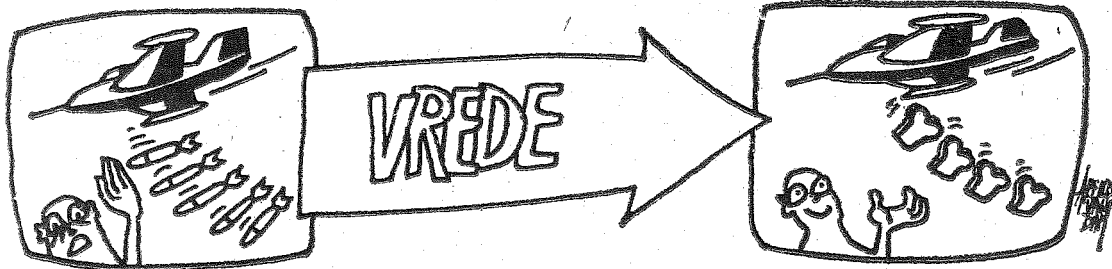
1. De overheid verwerft een meerderheidsbelang bij het onderzoek en de winning van fossiele brandstoffen in de Nederlandse bodem en op het kontinentaal plat. Partikuliere ondernemingen, die hierbij worden ingeschakeld, krijgen een beloning die hun kosten dekt. De rest van de winst van de winning komt geheel ten goede aan de Nederlandse samenleving.

2. De verkoop en verdeling van energie komt in handen van de overheid, als de energiepolitiek dreigt te mislukken door tegenwerking van de — partikuliere — energieproducenten en/of verkopers.

3. De bouw van nieuwe elektrische centrales of de uitbreiding van bestaande, moet zeer krities worden bekeken. Daarbij hebben kleine elektrische centrales de voorkeur.
4. **Kernenergie** is niet aanvaardbaar, omdat niet voldaan kan worden aan de volgende voorwaarden:
  - a. veilige opruiming van langlevend radio-actief afval,
  - b. een sluitende regeling (ook

- internationaal) voor het beheer van radio-actieve bijprodukten, die voor de fabricage van atoomwapens gebruikt kunnen worden,
- c. gedecentraliseerde toepassing, die wenselijk is vanuit het oogpunt van techniek, economie en ecologie,
- d. een zodanige organisatie van het gehele kernenergie-systeem dat zeker is, dat er geen staat-in-de-staat zal ontstaan,
- e. het maatschappelijk aanvaard-

baar maken van deze vorm van energie. Daarom worden alle huidige en (voorbereidingen voor) toekomstige kernenergieprojecten stopgezet. De bestaande kerncentrales moeten buiten gebruik worden gesteld. Wetenschappelijk onderzoek wordt gericht op het gebruik van „niet-eindigende” energiebronnen als zonn en wind (op de lange termijn) en van steenkool (op korte termijn),

Vredesbeleid

I. Algemeen

1. Het buitenlands beleid wordt voor een groot deel bepaald door het **veiligheidsbeleid**. Dit veiligheidsbeleid is erop gericht steeds aanwezige en mogelijke toekomstige dreigingen weg te nemen of zoveel mogelijk te beperken. Waardoor wordt de samenleving bedreigd? Volgens velen is het dreigend wapengeweld tussen staten het wezen van de internationale veiligheidsproblematiek. Maar kunnen we hiermee volstaan?
2. De **doelstelling** van het buitenlands beleid moet zijn: een wereldsamenleving scheppen, die voor de wereldbevolking als geheel overlevingskansen biedt en **iedere mens de kans geeft zich zoveel mogelijk te ontplooiën** (men noemt dit ook wel: een situatie van positieve vrede).
3. Het ontbreken van een situatie van positieve vrede maakt het vermijden of eventueel het beperken van oorlog en geweld op den duur onmogelijk, omdat de oorzaken van spanningen blijven bestaan en zelfs nog toenemen. Daarom is het streven naar negatieve vrede (de afwezigheid van oorlog) een té beperkte doelstelling van het veiligheidsbeleid.
4. Ook andere aspecten van het ontbreken van veiligheid, zoals armoede, uitbuiting, onderdrukking en versterking van het natuurlijk leefmilieu vormen een grote bedreiging van de wereldsamenleving.

5. Deze bedreiging blokkeert het recht op menselijke waardigheid, gebaseerd op een redelijk welvaartsnivo waarbij een ieder zijn basisbehoeften aan kleding, huisvesting, voedsel, onderwijs, gezondheidszorg, werk en medebeslissen kan bevredigen.
6. Voor de meeste mensen in de wereld is het recht nog geen werkelijkheid: zij leven minderwaardig.
7. Gerechtigheids pogingen van arme en ontrechte groepen om dit recht voor zich te verwerven worden belemmerd door tegenkrachten die gericht zijn op handhaving van de gevestigde internationale en nationale structuren.
8. De eis van de verdelende gerechtigheid dwingt tot herverdeling van inkomen.
9. Menselijke waardigheid, gebaseerd op een redelijk welvaartsnivo is dan ook niet los te zien van het begrip bevrijding. Bevrijding van onderdrukking en uitbuiting door belangengroepen, die zich ver over de landsgrenzen uitstrekken.
10. Het buitenlands beleid dient aan te sluiten bij deze bevrijdingsprocessen. Dit betekent dat bestaande machtsblokken, die slechts remmend werken, moeten worden opengebroken.
11. De besluitvorming in het buitenlands beleid moet doortrokken zijn van de idee de mensenrechten te willen handhaven.
12. Vanuit een mondiaal perspectief zal het buitenlands beleid

gedragen moeten worden door de volgende hoekstenen:

- a. vervulling van voorwaarden, die gericht zijn op een democratische integratie op wereldnivo, vooral door versterking van de Verenigde Naties;
- b. herverdeling van macht, kennis, inkomen en arbeid ter verbetering van het lot van de kansarme groepen;
- c. vormgeven aan de nieuwe visie van wederzijdse afhankelijkheid in de wereld, vooruitlopend op het tot stand komen van een Nieuwe Internationale Economische Orde. Essentieel daarbij is de aanwezigheid van de politieke wil, berustend op een groeiende bewustwording in Nederland;
- d. streven naar een Europees veiligheidsstelsel, waarin militaire organisaties worden afgebroken en andere samenwerkingskaders worden ontwikkeld;
- e. invloed uitoefenen op landen, waar grove schendingen van de mensenrechten voorkomen. Dit zou kunnen gebeuren door oa. diplomatiek overleg, interventies in internationale organisaties, anders richten van ontwikkelingssamenwerking en als uiterste middel het opschorten of verbreken van diplomatieke betrekkingen.

II. Verenigde Naties

1. Nederland ijvert ervoor, dat de organisatie van de Verenigde Naties alle staten ter wereld omvat,

In de volkenorganisatie moeten ontrechte minderheden en volkeren zich kunnen laten horen.

2. Nederland zal, al of niet in samenwerking met andere lidstaten, initiatieven nemen en steunen om de volkerenorganisatie om te smeden tot een doeltreffender instrument om de vrede te handhaven, de mensenrechten te beschermen, de armoede te overwinnen en het leefmilieu veilig te stellen.

3. Voor Nederland betekent dit:

a. werken aan een verbetering van de organisatie zelf:

- versterking van de organisatie en inrichting van het sekretariaat;
- verbetering van de beraadslagingen;

- versterking van de plaats van de Algemene Vergadering;

- betere coördinatie van de ontwikkelingssamenwerking.

Voor studies en uitwerkingen stelt Nederland mankracht en geld ter beschikking;

b. uitvoeren van alle resoluties, waar het voor heeft gestemd. Het moet zich zelden van stemming onthouden;

c. bijdragen aan een permanent vredesleger van de VN, dat onafhankelijk is van de nationale en verbonden krijgsmachten en onder de direkte supervisie van de Veiligheidsraad staat;

d. verhogen van de bijdragen in speciale fondsen van de VN „voor het ondersteunen van slachtoffers van racisme, kolonialisme en diktatuur;

e. streven naar een gegarandeerde naleving van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Wanneer er sprake is van grove schending van de rechten van de mens, moet de VN in binnenlandse aangelegenheden kunnen ingrijpen;

f. streven naar de instelling van een Hoog Kommissariaat voor de Rechten van de Mens.

III. Europa

1. Wij streven er naar dat de Europese Gemeenschap, die een rechtvaardige verdeling van kennis, macht, werk, inkomen en ruimte bewerkstelligt.

Hoofdkenmerken van de gemeenschap moeten zijn:

a. democratie

b. onderlinge solidariteit

c. solidariteit met de derde wereld.

2. De economische ontwikkeling van de EEG moet ondergeschikt zijn aan deze doelstellingen. Ongerichte economische ontwikkeling maakt dan plaats voor selectieve groei.

3. De verdere politieke integratie moet oa. uitmonden in een onafhankelijk buitenlands beleid en een actieve vredespolitiek, zonder zoals nu een machtsblok te zijn dat alleen op eigen belang gericht is.

4. Tegelijk met de uitbouw van de supra-nationale democratische or-

ganen worden regionale bestuurlijke eenheden gevormd met een zo groot mogelijke autonomie, op basis van historische, culturele en economische overeenkomstige kenmerken. Zij kunnen dan ook de tegenwoordige nationale grenzen doorsnijden.

5. Wij willen alleen maar meewerken aan een verdere integratie, bijvoorbeeld in de vorm van een Europese Unie, wanneer:

a. de beleidsomgevingen die we wensen, mogelijk zijn, ook al zouden bestaande verdragen anders verstaan of herzien moeten worden,

b. onder brede lagen van de bevolking een discussie op gang wordt gebracht over de toekomst van de gemeenschap: de wenselijkheid van verdere integratie, richting, doel en gevolgen van de Europese eenwording moeten uitdrukkelijk aan de orde komen,

c. steun verleend wordt bij grote sociaal-economische moeilijkheden van een lidstaat of een regio,

d. er een daadwerkelijke solidariteit groeit met de derde wereld,

e. een Europese kernmacht wordt uitgesloten.

6. Nu vaststaat dat het Europees parlement rechtstreeks wordt gekozen, moet het wetgevende, budgettaire en kontrolerende bevoegdheden krijgen. De Europese commissie dient de steun te krijgen van de meerderheid van het Europees Parlement.

7. De bevoegdheden van de Raad van Ministers worden geleidelijk overgeheveld naar de Europese Commissie en het Europees Parlement.

8. Zolang deze overdracht nog niet voltooid is moet de Raad van Ministers besluiten nemen bij meerderheid van stemmen. De Europese Raad wordt ingepast in het kader van de Raad van Ministers.

9. Er moet een Europees Statuut worden opgesteld, dat de positie van de buitenlandse werknemers regelt. Het moet hen beschermen tegen economische uitbuiting, hun politieke rechten verlenen, hen helpen bij hun kulturele ontwikkeling. Het statuut moet gelden voor de Gemeenschap.

10. De ontwikkelingssamenwerking van de Europese Gemeenschap moet gericht zijn op alle ontwikkelingslanden. Regionale ontwikkelingssamenwerking als het verdrag van Lomé moet hieraan ondergeschikt gemaakt worden. Het verdrag van Lomé moet daarom op korte termijn worden uitgebreid.

11. Kernelementen in het beleid moeten zijn:

a. verbreding van het algemeen preferentieel systeem (meer produkten),

b. herstructurering van de Europese industrie,

c. vergroting van de hulp aan ontwikkelingslanden,

d. controle op Europese multinationals,

e. overheidscontrole op de grondstoffenvoorziening,

f. een vollediger uitvoering van besluiten, die in VN-verband genomen zijn.

In de handelspolitiek van de Gemeenschap krijgen de ontwikkelingslanden een voorkeursbehandeling om de produkten die voor hun export van belang zijn, in de gemeenschap te kunnen verkopen.

12. Nederland werkt alleen maar mee aan de verdere uitbouw van de Europese Gemeenschap, wanneer de politiek van de afzonderlijke lidstaten en de Gemeenschap als geheel gericht is op een werkelijke vergroting van de ontwikkelingsinspanning.

IV. Ontwikkelingshulp

1. Ontwikkelingshulp is gericht op bevrijding van de armste en ontrechte groepen uit hun armoede en onderdrukking.

Vanuit dit gezichtspunt bepalen we, waar ontwikkelingshulp gegeven moet worden.

2. Vooral de armste ontwikkelingslanden hebben veel hulp nodig. Daarom zal de overheidshulp in 1980 op 3 procent van het Bruto Nationaal Produkt tegen marktprijzen worden gebracht. (Dat is in 1980 9,5 miljard gulden van 1976.) Vanaf 1980 stijgt de hulp jaarlijks met 1/4 procent van het BNP.

De berekening van de hulp omvat alleen werkelijke hulp volgens de in de OECD (Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) gehanteerde omschrijving.

Bij bezuinigingen zal op het ontwikkelingsbudget niet worden besnoeid, want ontwikkelingshulp is een recht van de ontwikkelingslanden.

3. De wijze van hulpverlening zal afhangen van:

- de mogelijkheden, die het land heeft om de basis in te schakelen,

- het scheppen van arbeidsplaatsen,

- betere inkomstenverdeling,

- aangepaste technologie, die de afhankelijkheid van geïmporteerde westerse technologie vermindert.

4. Van partikuliere instellingen zal een ruim, maar krities gebruik worden gemaakt.

5. De hulp bestaat uit schenkingen en renteloze leningen en wordt niet-gebonden gegeven. De ontwikkelingslanden kunnen hun rente op oude leningen en aflossingen op lopende en nieuwe leningen betalen in hun eigen valuta.

6. Financiering van het ontwikkelingsbudget vindt uitsluitend plaats uit begrotingsmiddelen. De kosten van een eventuele financiering via de kapitaalmarkt, in de vorm van rentesubsidies, mogen niet worden toegerekend aan het ontwikkelingsplafond.

7. **Voedsel:** de voedselvoorziening in de wereld moet worden veilig gesteld. De belangrijkste middelen hiervoor zijn:

a. uitbreiding van de produktie in

de ontwikkelingslanden in de eerste plaats gericht op eigen konsumptie, b. een doelmatige internationale organisatie van produktie, afzet en prijsvorming van de belangrijkste voedingsgewassen.

De last van de bufferfunctie in de voedselvoorziening ter voorkoming van hongersnood en ter opvang van overvloed wordt verlegd van de ontwikkelingslanden naar de rijke landen, ook van de EG.

8. Waar mogelijk wordt op landbouwgronden geen veevoeder verbouwd. Samen met partikuliere organisaties zorgt de overheid voor goede voorlichting voor een verantwoord voedselgebruik.

Uit ontwikkelingslanden wordt veel eiwitrijk voedsel uitgevoerd als veevoeder. Om dit tegen te gaan wordt het beschikbare vlees in Nederland eerlijk verdeeld en wordt het vleeseten afgeremd.

Voedsel, dat geschikt is voor mensen, mag niet als veevoeder gebruikt worden ten behoeve van de vleesproduktie.

9. **Monetaire hervorming/schuldenproblematiek:** de schulden van de armste landen (tot \$ 200 inkomen per hoofd) worden kwijt gescholden.

Internationale monetaire hervormingen dienen met name gericht te zijn op verruiming van de financieringsmiddelen van ontwikkelingslanden. In het Internationale Monetaire Fonds wordt overeengekomen dat nieuwgekreerde Speciale Trekkingsrechten ter beschikking komen van internationale organisaties die middelen aan ontwikkelingslanden verstrekken tegen zeer zachte voorwaarden (zoals de Internationale Ontwikkelings Associatie van de Wereldbank).

De deelname van ontwikkelingslanden in de besluitvorming in het IMF moet verder worden vergroot.

10. **Grondstoffen en handel:** Nederland zal zich niet verzetten, wanneer de ontwikkelingslanden zich aaneen sluiten om de rijke landen beter onder druk te zetten. Deze machtsvorming op basis van vorming van eigen economiese en politieke kracht biedt nu een goed ontwikkelings perspectief.

Nederland bepleit in de EG een handelspolitiek, die de ontwikkelingslanden een hogere en stabiele opbrengst verzekert. Dit kan door: de grondstoffen prijzen eerst te verhogen en dan te koppelen aan de prijsstijging van de eindprodukten uit de industrielanden.

11. Er moet een nationaal en internationaal systeem van buffervoorraden komen, dat ook de opbrengst van de export van grondstoffen voor de ontwikkelingslanden stabiliseert. Instrumenten hiervoor zijn goederenovereenkomsten en algemeen gerichte maatregelen, die de markt beter ordenen.

12. Zolang de goederen uit ontwikkelingslanden nog onderworpen zijn aan heffingen, wordt dit geld gebruikt voor extra ontwikkelingshulp. Daarbij heft Nederland een belasting (zo mogelijk in Europees verband) op gebruik van grondstoffen, die niet herwonnen kunnen worden. Dit geld gaat naar de grondstofarme landen van de Derde Wereld.

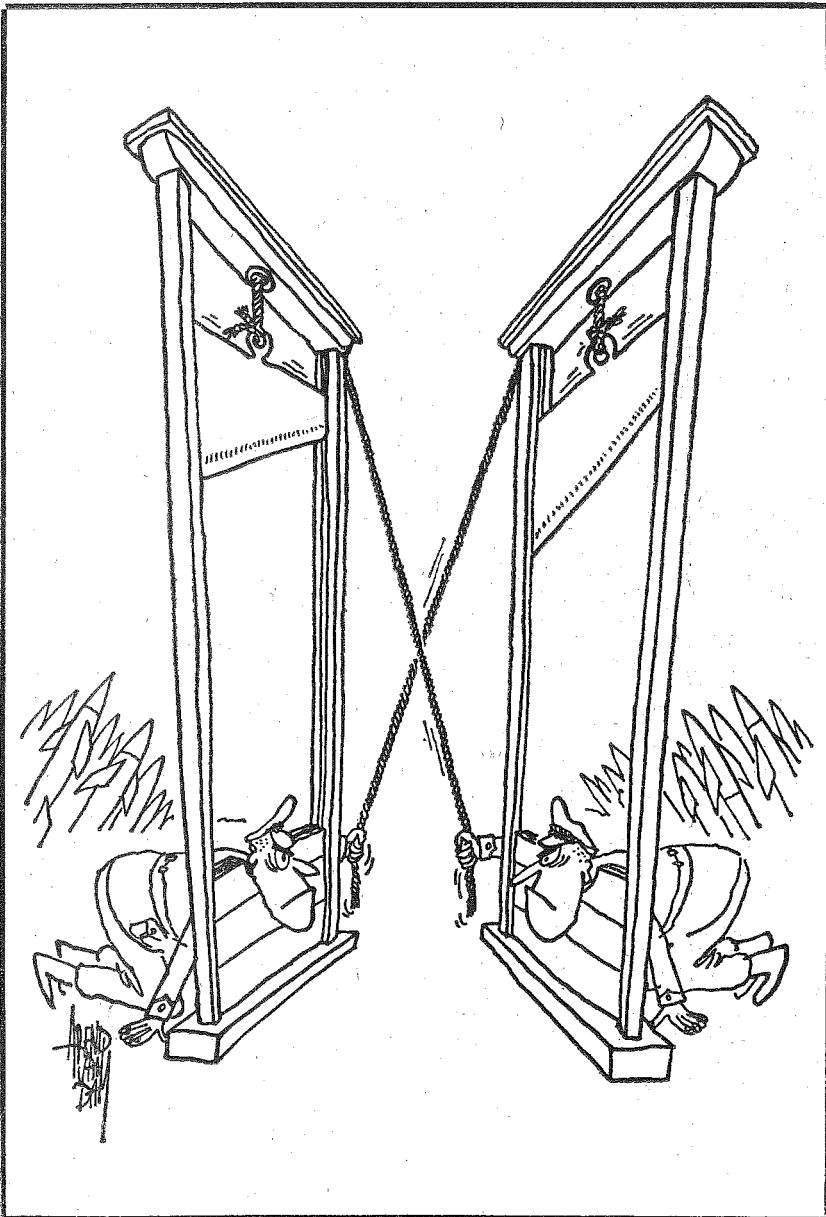
13. De ontginning van de zeebodem bedreigt de export van vele grondstoffen uitvoerende landen. Zij moeten schadeloos gesteld worden. Ook gaat een deel van de opbrengsten naar de (grondstof) arme ontwikkelingslanden.

14. **Internationale verdeling van de produktie.** Ieder land heeft het recht de produktiemiddelen en de natuurlijke rijkdommen te onteigenen.

15. Nederland ontwikkelt (met andere landen) een kode om de technologie zo over te dragen, dat de ontwikkelingslanden ook in hun techniek onafhankelijk van het westen kunnen worden: vooral overdracht van patenten en de ontwikkeling van aangepaste technologie wordt geregeld. Bij de herstructurering van de Nederlandse economie moet ook het (toekomstig) belang van de armste groepen uit de ontwikkelingslanden gewaarborgd zijn, zeker, wanneer dit door de regering wordt gesubsidieerd. Ontwikkelingsgeld wordt niet gebruikt om het Nederlandse bedrijfsleven te stimuleren.

17. De regering bevordert alleen partikuliere investeringen door garanties en subsidies, wanneer de armste bevolkingsgroepen in de ontwikkelingslanden er profijt van hebben.

18. **Antillen.** Met de Nederlandse Antillen wordt op korte termijn een zelfstandigheidsplan opgesteld, dat

gebaseerd is op het eigen karakter en de economische positie van de verschillende eilanden.

V. Militair veiligheidsbeleid

1. Het militair veiligheidsbeleid is gericht op ontspanning en ontwapening met als doel het tot stand brengen binnen Europa van een kollektief veiligheidssysteem, waarin alle Europese landen kunnen deelnemen. Dit systeem dient een stap te zijn op weg naar een wereldomvattend systeem van verdragen en garanties binnen het kader van de Verenigde Naties.
2. Er komt een permanent orgaan van overleg en samenwerking tussen regeringen en parlementen uit de landen van Oost- en West-Europa. Binnen dit orgaan worden afspraken gemaakt om geschillen vreedzaam op te lossen: een eerste stap naar dit veiligheidssysteem.
3. Het Nederlandse lidmaatschap van de NAVO vormt niet langer de hoeksteen van het Nederlands veiligheidsbeleid. De NAVO is een organisatie die door haar bestaan — net als het Warschaupakt — het bewerkstelligen van een duurzame vrede en veiligheid in Europa in de weg staat. Daarom treedt Nederland uit de NAVO op een moment dat dit een wezenlijke bijdrage is voor internationale ontspanning.
4. Zolang Nederland nog lid is van de NAVO, moet de deelname aan het bondgenootschap gericht zijn op het realiseren van onderstaande doelstellingen:
  - a. De strategie van „het aangepaste antwoord” wordt afgewezen.
  - b. Er dient een wijziging te komen in de strategie, zodat deze is afgestemd op ontspanning door een zo defensief mogelijk gerichte wapenopbouw op konventioneel gebied.
  - c. Nederland bepleit dat de NAVO een no-first-use verklaring (= niet als eerste kernwapens gebruiken) afgeeft.
  - d. In Europa worden kernwapenvrije zones overeengekomen. Op korte termijn worden de tactische kernwapens belangrijk uitgedund en wordt — al dan niet eenzijdig — overgegaan tot afschaffing van nukleaire artilleriegranaten en de onderdelen van de nukleaire luchtsrijdkrachten in de voorste lijn. De mini-nukes (kleine atoomwapens) worden niet aangeschaft.
  - e. Nederland stoot zijn kernwapentaak af. Kernwapens worden van Nederlands grondgebied verwijderd en transport van kernwapens op en over Nederlands grondgebied wordt verboden.
  - f. Het militaire veiligheidsbeleid richt zich actief op het verhinderen

van het tot stand komen van enigerlei vorm van Westeuropese kernmacht.

Het lidmaatschap van de NAVO dient onvoorwaardelijk te worden beëindigd, wanneer de Bondsrepubliek Duitsland een vinger aan de Franse atoomtrekker krijgt in Centraal Europa.

Nederland zet zich in voor een verklaring van de leden van de EG, waarbij zij afstand doen van de optie op een federale Europese kernmacht, als zijnde in strijd met het streven naar nonproliferatie. Dit beleid moet er ook op gericht zijn dat een Westeuropese kernmacht niet langs andere (niet-politieke) wegen tot stand kan komen.

Dit zou o.a. moeten betekenen:

- geen verdere integratie, standaardisatie en taakverdeling binnen de NAVO,
  - geen medewerking aan multilaterale research-projecten,
  - terugtrekking van Nederland uit de zg. Euro-groep.
- g. Er wordt geen medewerking verleend aan systematische uitbreiding (ook niet door vervanging) van het militair potentieel van de NAVO.
  - h. Het karakter van de NAVO als overlegorgaan van regeringen moet benadrukt worden, omdat we alleen zo een eigen rol in de internationale besluitvorming kunnen spelen (zolang Nederland nog lid is van de NAVO).
  - i. Pogingen om aan de NAVO andere dan strikt militaire taken toe te kennen worden afgewezen. Uitbreiding van het aantal lidstaten van de NAVO en uitbreiding van het verdragsgebied en de werkingssfeer van de NAVO worden afgewezen.
5. Nederlandse troepen worden uit het buitenland teruggetrokken. Alle USA-bases en USA-militair personeel worden van Nederlands grondgebied verwijderd.
  6. Nederland zet zich in voor het tot stand komen en naleven van verdragen die alle kernproeven, ook ondergrondse, verbieden en die chemische, biologische en ekologiese strijdmiddelen uitbannen.
  7. Met wettelijke maatregelen wordt de internationale wapenhandel, wapenproductie en wapenleveranties aan landen die de mensenrechten schenden tegengegaan.
  8. Er komt een onderzoek (o.a. parlementaire enquête) naar militair-industriële belangenverstrengeling, omdat deze een actieve vredespolitiek belemmert. Deze verstrengeling wordt zo veel mogelijk openbaar gemaakt en tegengegaan.
  9. Niet-gewelddadige vormen van verdediging, zoals bijvoorbeeld verschillende vormen van sociale

verdediging, moeten worden voorbereid.

10. Er wordt een Nationale Commissie voor Veiligheidsvraagstukken (te vergelijken met de Nationale Commissie Ontwikkelingssamenwerking) ingesteld om de communicatie- en informatieachterstand te verkleinen.

VI. Defensie

1. Uit de defensie-inspanning moet blijken dat de politieke wil om tot verdere ontspanning tussen Oost en West te komen ook op militair gebied gevolgen heeft.
2. Aan deze inspanning dient, in vergelijking met andere rijkstaken, een lagere prioriteit te worden gegeven. Voortdurend dient een lager aandeel van de defensielasten ten opzichte van het nationaal inkomen in overweging te zijn, waarbij het bedrag in reële guldens zeker niet hoger wordt.
3. Deze lagere prioriteit dient tot uitdrukking te komen in afstoting van taken. Daarnaast kunnen in het algemeen bezuinigingen bereikt worden door:
  - slagvaardige organisatievorm,
  - rationele bedrijfsvoering,
  - ingrijpende versobering.
4. Aan de democratisering en vermaatschappelijking van de krijgsmacht moet de hoogste prioriteit worden gegeven, waardoor het bestaande isolement ten opzichte van de omringende samenleving waar dat nog bestaat, wordt doorbroken.
5. Dit betekent:
  - a. doorbreking van de koöptatie bij benoemingen van de militaire top,
  - b. opleidingen voor vrijwillig dienend personeel open stellen voor niet-militairen,
  - c. niet-militairen meer functies laten vervullen, die niet noodzakelijk door militairen vervuld moeten worden,
  - d. vrijheid van meningsuiting op elk gebied, het recht van verspreiding en het recht van vereniging en vergadering, alsmede het recht van demonstratie en betoging buiten de vastgestelde diensttijden,
  - e. toekenning aan militairen van het ook aan vergelijkbare soorten ambtenaren (bv. politie, brandweer, binnenlandse veiligheidsdienst) toe te kennen stakingsrecht.
6. De vorming van een beroeps- of vrijwilligersleger wordt vooralsnog afgewezen.
7. Ernstige gewetensbezwaren tegen persoonlijke vervulling van de militaire dienstplicht moeten zonder enige toetsing worden erkend.
8. De directe paraatheid van de Nederlandse krijgsmacht wordt verminderd.
9. Het aantal militaire oefenterreinen wordt niet uitgebreid.

Ontwerp verkiezingsprogramma

OVERLEVEN MET DE PPR (2)

Hier volgt het tweede deel van het ontwerpprogram van de PPR voor de komende verkiezingen. Het gaat over milieu, openbaar bestuur en welzijn. Ook dit stuk is voorbereid door Karel Beckers, Dick Bot, Michel van Hulst, Leo Jansen, Erik Jurgens en Jos Vernooy, onder politieke verantwoordelijkheid van het bestuur. Let wel: dit is een verkiezingsprogram, waarvoor het op de thema-kongressen vastgestelde partijprogram als basis dient. Het is géén nieuwe versie van het partijprogram. Partijbestuur en pro-

gramkommissie hebben gestreefd naar een kort en krachtig programstuk. Dat streven willen we graag overeind houden. We vragen de actiecentra dan ook dringend om bij het formuleren van amendementen dezelfde criteria te volgen als de programkommissie door tijdnood gedwongen heeft gedaan.

Dat betekent:

- a. de amendementen moeten gebaseerd zijn op beleidsuitspraken van de partij (via thema-kongressen ed. gedaan);
- b. het moet gaan om typiese PPR-

punten (ter onderscheiding van andere partijen);

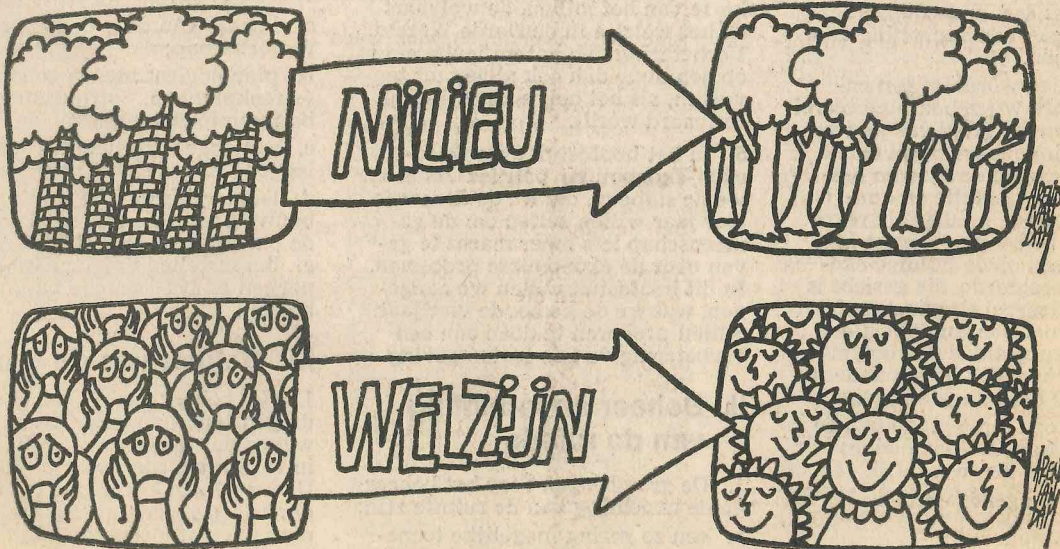
c. er moet de komende vier jaar minstens een duidelijke aanzet gegeven kunnen worden;

d. een brede argumentatie en filosofieën horen in dit stuk niet thuis;

e. amendementen moeten in begrijpelijke taal en goed Nederlands geschreven zijn.

Maar er is meer. De verwerking van een enorme hoeveelheid amendementen door een kongres is steeds opnieuw een probleem.

Wij willen dit keer een duidelijke

poging doen om het kongres zelf aantrekkelijker te maken, oa. door een betere discussie. Dat betekent hoe dan ook een beperking van het aantal amendementen dat op het kongres behandeld moet worden.

Eerste vereiste daarvoor is dat de aktiecentra hun eigen amendementen zeer krities bekijken alvorens ze in te dienen. (Zie kriteria a t/m e.)

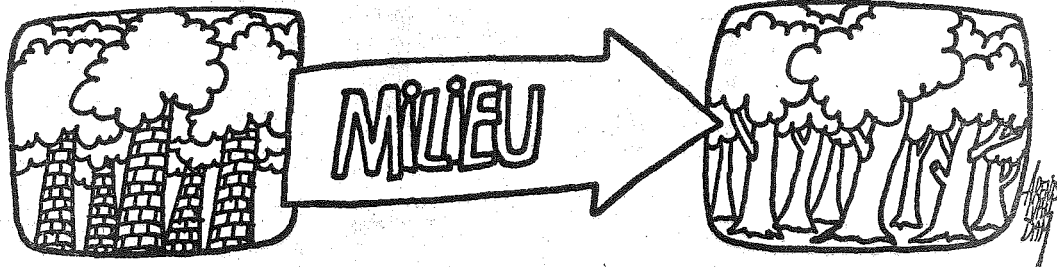
Ons tweede verzoek is: dien geen amendementen in die alleen bedoeld zijn om taal of stijl te verbeteren. Het partijbestuur zal het

kongres voorstellen een redaktie-kommissie te benoemen, voordat met de behandeling van het programstuk wordt begonnen. Deze kan dan het stuk in zijn geheel, mét de aangenomen amendementen, bekijken op begrijpelijk en goed Nederlands.

Tenslotte vragen we jullie de amendementen in te dienen op standaardformulieren, en wel in drievoud. Op zo'n formulier zal naast het amendement ook de nieuwe tekst aangegeven moeten worden. (Alleen konkrete tekstwijzigingen worden in behande-

ling genomen.) Elk aktiecentrum zal zo spoedig mogelijk een aantal van deze formulieren ontvangen. Bijbestellen is mogelijk via het partijburo. Partijleden die hun amendementen niet via een aktiecentrum kunnen indienen, kunnen het partijburo bellen om formulieren.

In overleg met programkommissie en kongrespresidium zullen we ons verder beraden over de behandeling van de amendementen op het kongres. Nadere voorstellen daarover volgen zo spoedig mogelijk. Het partijbestuur

Beheer en gebruik van de leefomgeving

I. Algemeen

1. Onze uitgangspunten voor een zuinig ruimtegebruik en een verantwoord milieubeheer zijn:
  - a. Mingen van plaatsen voor wonen, werken, ontspanning, winkelen, onderwijs, ed.
  - b. Beperken van de noodzaak om te reizen en van het aantal voertuigen.
  - c. Behouden van het karakter van het Nederlandse landschap.
  - d. Tegengaan van vervuiling van het leefmilieu.
2. Ons milieu wordt op een onaanvaardbare wijze bedreigd zowel door de te snelle groei van de wereldbevolking maar vooral door veranderingen in de aard en omvang van de produktie en konsumptie sinds de industriële revolutie. Deze bedreiging berust in diepste wezen op de huidige economische wereldorde, die gericht is op produktiegroei en winst en leidt tot uitputting. Een fundamenteel ander milieubeleid is dan ook alleen maar mogelijk in een andere economische orde dan de huidige.
3. Zonder een forse greep van de gemeenschap op het ekonomies leven kan van een werkelijk verantwoord ruimtegebruik en van een goede inrichting van de leefomgeving geen sprake zijn. Toch wil de PPR binnen het huidige ekonomiese systeem de be-

dreiging van de leefomgeving zoveel mogelijk terugdringen en daardoor ook bijdragen tot het bereiken van een nieuwe ekonomiese orde, die zelf niet meer milieubedreigend is.

4. De verstoring van het natuurlijk leefmilieu vormt een grote bedreiging van de wereldsamenleving. Vooral ook omdat ekonomiese groei niet alleen ten koste gaat van het milieu in het westen, maar ook ten koste van het milieu, de welvaart en het welzijn in de Derde Wereld. Verbetering van het milieubeleid is op den duur dan ook alleen uit te voeren, als het ook internationaal aanvaard wordt.

5. In het hoofdstuk over de sociaal-ekonomiese politiek schetsen we de stappen, die we de komende vier jaar willen zetten om de gemeenschap iets meer macht te geven over de ekonomiese processen. In dit hoofdstuk willen we aangeven, wat we de komende vier jaar willen proberen te doen aan een verbetering van de leefomgeving.

II. Beheer en inrichting van de ruimte

1. De grondslagen voor het beheer en de inrichting van de ruimte zijn:
  - a. een zo gering mogelijke toename van de gebieden, die in beslag genomen worden door stedelijke

bebouwing, industrieterreinen en verkeersvoorzieningen;

- b. behoud van het karakter van stadjes en dorpen;
- c. behoud van natuur- en landbouwgebieden, waar de mens er in de loop van de eeuwen in geslaagd is een goede samenhang te vinden tussen natuurbeheer en voedselvoorziening.
2. De middeelen, die we daarvoor (verder) moeten ontwikkelen, zijn:
  - a. beheer van de grond door de gemeenschap;
  - b. planologische maatregelen (streekplannen, structuurplannen, bestemmingsplannen);
  - c. aanleggen (of juist niet aanleggen) van verkeersvoorzieningen;
  - d. beheersing van de woningbouwplannen en van de plaats en de omvang van industrieterreinen;
  - e. het instellen van landschaps-parken en beschermde natuurgebieden.

III. Beheer van de grond

1. Het beheer van de grond door de gemeenschap is het belangrijkste wapen dat we hebben om de ruimte in te richten, zoals we dit willen. Daarom moet alle grond op den duur in gemeenschapshanden komen. De wettelijke mogelijkheden om dit te bereiken worden sterk uitgebreid.

2. De komende vier jaar willen we vooral die grond verwerven,

- waarin anders gespekuleerd kan worden;
- die zo beheerd wordt dat belangrijke maatschappelijke functies zoals wonen, het milieu of de landbouw, verloren dreigen te gaan of
- die nodig is om de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen te treffen (bv. stadsvernieuwing).

3. Om de grond te verwerven

worden de volgende maatregelen genomen:

- a. de (lagere) overheid krijgt het voorkeursrecht bij alle verkopen van onroerend goed;
- b. alle bestemmingsplannen (ook in landbouwgebieden) en stadsvernieuwingplannen zijn een wettelijke basis om tot onteigening over te gaan, ook als de eigenaar de vastgelegde bestemming wil uitvoeren;
- c. de lagere overheden krijgen de middelen om grondaankopen te doen,
- d. onteigening gebeurt op basis van de gebruikswaarde van de grond;
- e. zo spoedig mogelijk wordt de gebruikswaarde van de grond geregistreerd;
- f. maar ondertussen zijn dan wel maatregelen nodig om oneerlijke voordelen, die uit partikulier grondbezit voortvloeien, aan de gemeenschap te laten toekomen.

4. Het beheer van deze grond moet als volgt geregeld worden:

Grondbanken, die in handen van de lagere overheden zijn, kopen de grond op en beheren die, ongeacht de bestemming.

Het uitgeven van de grond gebeurt alleen in erfpacht, pacht en huur. De pacht- en huurhoogte hangt af van de bestemming, is gekoppeld aan het inflatie-percentages en wordt vastgesteld aan de hand van landelijke richtlijnen.

De grondbanken moeten hun dienstverlening aan de boeren verbeteren door:

- a. geen normen aan te leggen voor bedrijfsgrootte;
- b. vermogensverliezen bij inbreng op te vangen;
- c. erfpachtvoorwaarden op te laten wegen tegen die van gewone pacht.

5. Zolang dit nog niet geregeld is, maakt de minister een beter gebruik van zijn bevoegdheid de pachtwet na te laten leven. Het prijzenstelsel van de pacht wordt zo veranderd, dat voor betere gronden een hogere pacht prijs moet worden betaald.

Wanneer door overheidsmaatregelen — bv. (gedeeltelijke) onteigening of beperkende maatregelen — een agrarisch bedrijf niet meer optimaal kan draaien, neemt de overheid de schade, die hieruit voortvloeit, voor haar rekening.

IV. Ruimtelijke ordening

richt zijn op een zuinig ruimtegebruik en op een eerlijke verdeling van de mogelijkheden om de ruimte te benutten. Dit betekent, dat de natuurgebieden niet verder worden aangetast, het platteland zijn karakter behoudt, dorpen niet uitgroeien tot slaapdorpen en slaapstadjes, waarvan de bewoners elders werken, en steden steden blijven: plaatsen waar geleefd wordt.

2. Konkreet betekent dit het volgende:

- a. een krachtige aanpak van de stadsvernieuwing, waarbij de oorspronkelijke bewoners het eerste recht hebben op hun vernieuwde woning;
- b. in de stadsvernieuwinggebieden veel woningen op een klein gebied bouwen, maar in gevarieerde woonvormen;
- c. ook in nieuwe of vernieuwde woonwijken de woningen mengen met geschikte vormen van bedrijvigheid en voorzieningen;
- d. industrie- en kazernecomplexen in de steden, die er niet meer passen, verplaatsen en op de vrijgekomen terreinen nieuwe woningen en voorzieningen bouwen;
- e. nieuwe woonwijken allereerst bouwen aan de randen van de stad, vooral daar, waar ze goed liggen voor het railvervoer en waar ze weinig schade aan natuur en landschap toebrengen;
- f. plattelandskernen mogen hoogstens bouwen voor de behoefte van hun eigen bevolking. Het teruglopen van de voorzieningen in deze kleine kernen wordt tegengegaan door subsidies en andere gerichte maatregelen;
- g. het platteland blijft op deze manier zijn eigen functie en karakter behouden. Daar moet wel een evenwicht komen tussen ontwikkelingen in de landbouw en de belangen van natuur, landschap en recreatie. Het weinige waardevolle, dat ons nog rest, mag niet nog verder aangetast worden;
- h. alle natuurgebieden, die we nog hebben, worden veilig gesteld door aankoop of beheersovereenkomsten;
- i. er komt een gedetailleerde kaart van het natuurlijk milieu in Nederland, die regelmatig wordt herzien. Met behulp van deze kaart en een registratie van het natuurlijk milieu kan een lange-termijn politiek gevoerd worden;
- j. er komen algemene dierenbeschermings- en natuurbeschermingswetten.
- k. er moeten mogelijkheden komen om experimentele leefgemeenschappen te stichten, die zoeken naar een leefwijze en een technologie voor een stabiele en met het milieu geïntegreerde samenleving;
- l. er komen waterdichte procedures, waarbij alle plannen en maatregelen, die milieu, natuur en landschap (kunnen) beïnvloeden, aan ekologiese inzichten worden getoetst;
- m. in een landinrichtingswet wordt wettelijk geregeld, dat er een

vergoeding gegeven kan worden voor het onderhoud van waardevolle landschappen.

3. Een nieuw beleid in het zorgvuldig beheer en gebruik van de ruimte, heeft op vele gebieden gevolgen. Zo wordt de „overloop” van grote-stads bewoners naar steden en dorpen in de omgeving tegengegaan. De vrijgekomen miljarden zullen hard nodig zijn voor de stadsvernieuwing.

4. Meer bij wijze van voorbeeld werken we bovenstaande principes hieronder uit naar het wonen.

5. **Woningen, voor wie?** Op den duur moet iedereen, die 18 jaar of ouder is en over een zelfstandige woonruimte wil beschikken, daar ook de gelegenheid voor krijgen. De weg naar dit ideaal is lang, maar we komen er nooit als we nu niet een paar flinke stappen zetten:

- a. de woonruimtetwet moet aan deze doelstelling aangepast worden en overal weer worden ingevoerd;
- b. mogelijkheden voor huisvesting van experimentele leefgemeenschappen worden uitgebreid;
- c. de bevoorrechte positie van eigenaar-bewoners boven huurders wordt afgebroken: iedereen betaalt naar draagkracht en naar de kwaliteit van zijn woning;
- d. het subsidie-systeem blijft gehandhaafd, de leeftijdsnormen worden geleidelijk verlaagd en er komen uitbreidingen van subsidiemogelijkheden, die speciaal gericht worden op de stadsvernieuwing.

6. Woningen: van wie?

- a. de zeggenschap over woning en woonomgeving komt bij de bewoners te liggen, of zij nu huurder of eigenaar zijn;
- b. die zeggenschap zou kunnen berusten bij bewonersraden, die als experimentele vorm van coöperatieve en kollektieve eigendom gaan functioneren;
- c. naast dergelijke experimenten worden de rechten van de huurders tegenover de commerciële eigenaars verder versterkt en worden woningcorporaties, gemeentelijke woningstichtingen en dergelijke verregaand gedemocratiseerd;
- d. in stadsvernieuwinggebieden proberen de gemeenten zoveel mogelijk woningen in eigendom te verwerven. De rijksoverheid moet dit juridisch en financieel mogelijk maken.

V. Verkeer en vervoer

1. Iedereen heeft recht op een veilige, rustige en gezonde leefomgeving. Naast de beleidsveranderingen, die we in het hoofdstuk „Ruimtelijke Ordening” hebben aangegeven, en die ertoe moeten leiden, dat de noodzaak tot het verplaatsen van personen en goederen vermindert, vormt dit het uitgangspunt voor het verkeersbeleid.

2. Voor iedereen moeten redelijke vervoersmogelijkheden in het be-

reik liggen, ongeacht leeftijd, welstand, woonplaats of rijvaardigheid. Ook noodzakelijke goederen moeten vervoerd kunnen worden.

De aanleg en uitbreiding van bestaande wegen, kanalen, spoorwegen, zee- en luchthavens vergroot wel de ruimte voor het verkeer, maar lost de problemen van het groeiend verkeer niet op. De groei van het verkeer zelf moet tot staan gebracht worden door veranderingen in het verkeer- en vervoersgedrag, anders blijft steeds nieuwe kongestie steeds nieuwe voorzieningen eisen.

3. Daarom moet in het gemotoriseerd verkeer gestreefd worden naar gemeenschappelijke in plaats van particuliere voertuigen: voorrang voor het openbaar vervoer boven particulier vervoer.

4. Algemene maatregelen

Het openbaar vervoer moet voor de gebruiker „gratis” zijn.

De volgende stappen worden daarvoor genomen:

- de tarieven mogen niet sneller stijgen dan de inflatie;
- vervolgens worden de tarieven bevroren om daarna te kunnen dalen;
- uit de algemene middelen moet een steeds groter deel van de tekorten van het openbaar vervoer betaald worden (nu is dat al voor meer dan 50 procent het geval).

Als overgang naar volledig gratis openbaar vervoer wordt gedacht aan:

- de invoering van een persoonlijke openbaar-vervoerskaart;
- een heffing op de loonsom van alle bedrijven;
- een toeslag op de motorrijtuigenbelasting, zodat ook de automobilisten, die indirect profiteren van het openbaar vervoer (meer ruimte op de weg, de bus is er bij autopech), ook het openbaar vervoer helpen mee te betalen.

5. Het autoverkeer moet worden beperkt.

- de verkeerssituatie wordt grondig gewijzigd ten gunste van fietser, voetganger en openbaar vervoer. Ook de wetgeving moet daarvoor worden aangepast;
- er wordt een nationale vervoersrekening opgesteld: een kosten- en balansanalyse voor alle vervoerstakken. Daarin zijn opgenomen: de kosten voor stadsplanning, grondstoffen en energiegebruik, milieuvervuiling, gezondheidszorg, justitie, politie, parkeervoorzieningen, ed. De veroorzakers van deze kosten moeten die ook betalen;
- het rijkswegenfonds wordt afgeschaft. De uitgaven voor wegen ed. komen voortaan uit de algemene middelen;
- de belastingaftrek voor de auto wordt beperkt tot het bedrag, dat betaald moet worden voor eenzelfde gebruik van het openbaar vervoer. Ook het gebruik van de auto door ambtenaren in functie wordt beperkt.

6. Buiten de bebouwde kom:

Het verkeersbeleid voor gebieden buiten de bebouwde kom is als volgt:

- in natuur- en recreatiegebieden wordt de vorming van autovrije en auto-arme gebieden krachtig bevorderd;
- de maksimum-snelheid van 100 km. per uur blijft gehandhaafd;
- er worden geen nieuwe rijkswegen of andere interlokale wegen aangelegd, behalve bij knelpuntsituaties. Het geld, dat dan overblijft, wordt gebruikt voor voorzieningen voor voetganger, fietser en openbaar vervoer en voor verbetering van de openbare ruimten in steden en dorpen, zoveel mogelijk door een herverdeling van de bestaande verkeersruimte;
- in dunbevolkte gebieden wordt geëksperimenteerd met nieuwe vormen van openbaar vervoer (sociale taxi, groepsvervoer in beheer van bewoners, enz.);
- de groei van de watersportrecreatie, vooral van motorboten, wordt afgeremd. Invoering van een vaarbewijs en de heffing van een vaarbelasting zijn hier middelen voor. Het vaarbewijs bevordert bovendien de veiligheid op het water.

7. Om de bebouwde kom van steden en dorpen auto-arm en auto-vrij te maken worden de volgende maatregelen genomen:

- scheiding van verkeerssoorten en beïnvloeding van het rijgedrag (oa. door veranderingen van het wegprofiel) worden als goede, maar dure hulpmiddelen gebruikt. Fietsers en voetgangers krijgen de kortste routes, auto's kunnen omrijden;
- het parkeren wordt teruggedrongen tot terreinen of gebouwen, die daar speciaal voor worden aangewezen;
- het openbaar vervoer wordt verbeterd: meer vrijegelegde routes, verbetering van informatie en dienstverlening (beter aansluitende dienstregelingen, lagere treden, liften op stations, overdekte haltes met banken, meer stalling voor fietsen, meeneem-mogelijkheden van fietsen in bus, tram en trein);
- het openbaar vervoer krijgt eigen rijbanen en beïnvloedbare verkeerslichten en wordt zo gunstig mogelijk verweven met bestaande of nieuwe bebouwing;
- aan de randen van (vooral grote) steden worden overslagcentra voor goederen aangelegd, waar goederen van buiten de stad binnenkomen, gesorteerd worden op buurt en met lichte wagens de stad worden ingebracht;
- van de bebouwde kommen wordt een geleidelijk steeds groter wordend deel aangewezen als autovrije verblijfsgebieden. Voetgangers en fietsers hebben daar voorrang boven het overblijvend verkeer, waarvan de maximumsnelheid wordt verlaagd, zo nodig tot 20 km. per uur.

8. Het goederenvervoer.

Het beleid voor het goederenvervoer wordt gericht op het tot stand brengen van gezonde sociale verhoudingen (normale arbeidstijd tegen normaal loon) en gezond economies gedrag (prijzen dekken kosten). De keuze tussen vervoer per vrachtwagen, schip of trein mag niet beïnvloed worden door verschil in prijs of dienstverlening.

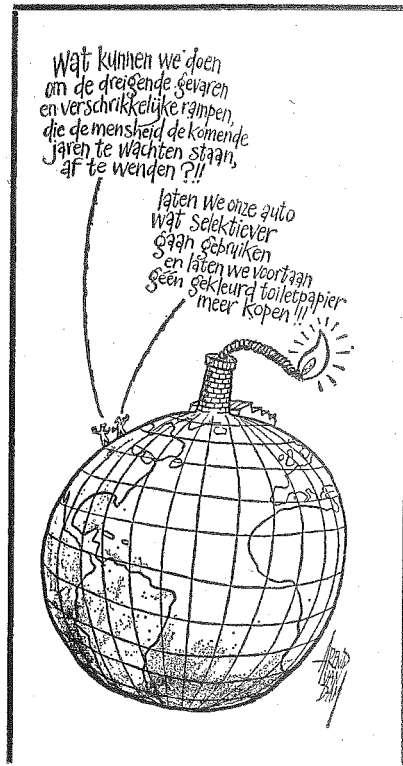
9. Luchtvaart

Het luchtvaartbeleid wordt gericht op:

- vermindering van het vliegen over korte afstand (te vervangen door treinverkeer),
- vermindering van de geluidshinder,
- verminderde groei, vervolgens gelijkblijven van de omvang en zo mogelijk teruggang van het totale vliegverkeer.

10. Vermindering van de geluidshinder betekent:

- het aantal mensen dat last heeft van de hinder, moet kleiner worden;
  - het gebied, dat last heeft van vlieglawaaï, moet kleiner worden. De belangrijkste middelen daarvoor zijn: planologische maatregelen (geluidszonering), technische maatregelen (stillere motoren, steiler opstijgen en landen, betere vliegprocedures) en doelmatiger gebruik (hogere bezettingsgraad).
11. Alle exploitatie-subsidies van rijk, provincie en gemeente voor het vliegverkeer (met name voor luchthavens) worden in twee jaar afgeschaft. Reklame- en sportvliegen wordt

verboden (behalve met zweefvliegtuigen). De kleine luchtvaart wordt sterk beperkt.

12. Zeescheepvaart

De concurrentie-vernietiging in de zeescheepvaart door goedkoopvlag-politiek, dumping en ladingverdeling wordt in internationaal verband tegengegaan.

De koopvaardijvloot van de ontwikkelingslanden moeten een evenredig deel kunnen krijgen in het internationale zeevervoer.

We stimuleren de sectoren in de Nederlandse koopvaardij (eventueel door staatsdeelneming) die duidelijke toekomstperspektieven hebben door hun specialisatie of die onmisbaar zijn voor de aanvoer van goederen, die voor onze economie in tijden van crisis onmisbaar zijn.

13. PTT

De prijzen voor post en telecommunicatie moeten de kosten dekken. Als organisaties hierdoor in moeilijkheden komen, moeten ze gesteund worden door verhoging van de normale subsidie.

Een minimum-abonnementsgeld voor de telefoon blijft zo laag mogelijk. Hoe meer men opbelt in een des te hogere abonnementsklasse men valt.

De dienstverlening van de PTT wordt niet verder aangetast.

VI. Landbouwbeleid

1. Een landbouwbeleid moet uitgaan van de volgende doelstellingen:

a. We moeten er naar streven de afstand tussen degene, die het voedsel verbouwt en die het eet zo kort mogelijk te laten worden.

b. Ondernemers en werknemers in de land- en tuinbouw en de visserij moeten een inkomen krijgen, dat gelijkwaardig is aan de beloning, die andere ondernemers en werknemers ontvangen. Inkomensstoeslagen moeten afvloeiing uit economische noodzaak voorkomen.

Want ook ter bescherming van het milieu is een inkomensbeleid nodig, dat gericht is op eerlijk(er) delen.

2. De structuur in de landbouw.

Nader uitgewerkt leiden deze algemene beginselen tot een nieuw structuurbeleid voor de landbouw:

a. het is niet alleen belangrijk, dat er winst gemaakt wordt op de landbouwbedrijven, maar het gaat ook om een goed sociaal beleid en behoud van het waardevolle landschap;

b. als landbouwers steun nodig hebben om het hoofd boven water te houden, wordt niet meer gelet op een minimum-grootte van het bedrijf. Zo valt er een belangrijke oorzaak weg waardoor de bedrijven steeds groter worden (oa. de oorzaak van ruilverkavelingen) en krijgen alle zelfstandige producenten gelijke kansen;

c. het economies nut van kultureel-technische werken wordt meer dan tot nu toe afgewogen tegen sociale en ekologiese offers;

d. bio-industrie moet weer ver-

vangen worden door grondgebonden produktie.

3. Prijzen en inkomens.

a. het markt- en prijsbeleid en de voorraadvorming worden erop gericht, dat schommelingen die veroorzaakt worden door weersverschillen worden opgeheven en dat de omvang van de produktie direkt kan worden beheerst;

b. de verhoging van de kosten moet opgevangen worden door inkomensstoeslagen en prijssubsidies.

Produktievergroting en verhoging van de arbeidsproduktiviteit worden niet meer gestimuleerd;

c. ook in de landbouw moet iedereen een minimum-inkomen kunnen krijgen.

Als eerste stap moet er een regeling komen voor inkomensstoeslagen, die gaat werken als in een bepaalde sektor de bedrijfsresultaten zwaar tegen vallen;

d. samenwerkende landbouwers worden ekstra gesteund.

4. De organisatie van de landbouw.

a. alle ondernemers en werknemers in de landbouw krijgen aktief en passief kiesrecht binnen het landbouwschap;

b. er komt een wettelijke regeling voor alle kontrakten, die samenhangen met de produktie. Zo kan uitbuiting van ondernemers in de landbouw door financiers, toeleveringsbedrijven en afnemers afdoende bestreden worden.

5. Visserij.

De visvangst moet in overeenstemming zijn met wat de zee kan voortbrengen. Zo nodig wordt daarom het quota-systeem uitgebreid tot alle vissoorten en alle zeeën. Maar dan moet ook de internationale controle op de naleving verbeterd worden.

Wanneer onze vissers uitwijken naar andere visgronden, mag dit niet gaan ten koste van de visserij en de voedselvoorziening van ontwikkelingslanden.

Vormen van samenwerking tussen vissers worden bevorderd, zeker als zij de visgronden gezamenlijk willen beheren en investeringen willen reguleren.

VII. Tegengaan van milieuverontreiniging

Algemeen

1. Het beleid moet gericht zijn op het herstellen en in stand houden van het evenwicht tussen het aantal mensen en hun gedragwijze aan de ene kant en de (toekomstige) leefmogelijkheden op aarde aan de andere kant.

Daarom moeten ingrepen in het milieu getoetst worden op hun totale effect op de samenleving op korte en lange termijn, met name aan ekologiese inzichten.

2. Alle betrokkenen — en niet alleen belanghebbenden — krijgen (of behouden) inspraak in alle plannen, die hun leefmilieu ingrijpend wijzigen.

3. Uitgaande dan ook van

a. de mede-verantwoordelijkheid van Nederland voor de instandhouding van het wereldmilieu;

b. de bijzondere verantwoordelijkheid van ons land voor de door ons teweeggebrachte milieu-beïnvloeding buiten eigen grenzen;

c. onze specifieke geografiese ligging, die tot gevolg heeft dat de kwaliteit van het milieu in Nederland voor een belangrijk deel bepaald wordt door de milieuzorg in de ons omringende landen, moet Nederland voor een intensief internationaal milieuoeverleg op de bres blijven staan.

4. Nederland zal zich vooral moeten inzetten voor de totstandkoming van een bindende internationale regeling voor de aanpak van grensoverschrijdende milieuverontreiniging.

De hoogste prioriteit hebben hierbij de internationale rivieren Rijn, Maas, Schelde en Eems én de kernenergiecentrales.

5. Internationaal aanvaarde milieu-normen, bijvoorbeeld in het kader van de EG, kunnen slechts minimum-normen zijn.

In aanvulling hierop moeten waarborgen worden verkregen dat gebieden die (nog) ruimschoots aan deze minimum-eisen voldoen, niet aan „milieu-nivellering” ten prooi zullen vallen.

6. Een noodzakelijke voorwaarde voor resultaten van internationaal milieuoeverleg is het orde op zaken stellen in eigen huis; zonder stringent nationaal milieubeleid kunnen wij moreel gezien geen aanspraak maken op een schone Rijn, schone lucht uit België of olievrije stranden.

Omgekeerd vormt echter een impasse in het internationale overleg geen grond voor afzwakking of uitstel van onze nationaal voorgenomen milieumaatregelen.

De komende vier jaar worden dan ook de volgende maatregelen genomen:

a. allereerst moet er een onderzoek gehouden worden naar de samenhang tussen menselijke ingrepen op het milieu en het effect daarvan op de samenleving;

b. onherstelbare schade veroorzaakt door vervuiling van het milieu wordt verboden,

c. herstelbare schade wordt zoveel mogelijk voorkomen en, voorzover al aanwezig, teruggedrongen;

d. het maatschappelijk nut van een produkt of het produktieproces maakt uit of vervuiling, die herstelbare schade met zich meebrengt, aanvaard kan worden;

e. hergebruik en kringloopgebruik worden bevorderd;

f. milieuvervuiling wordt allereerst bestreden bij de bron, bij voorkeur door ge- en verboden (vergunningenbeleid) en zo nodig door heffingen en vergunningen;

g. de bewijslast wordt omgekeerd: producenten moeten aantonen, dat hun produktieprocessen en pro-

(lees verder op pag. 16)

Openbaar bestuur

I. Algemeen.

1. Het politiek bestel moet zo georganiseerd worden, dat iedere burger betrokken is en zich betrokken voelt bij elke beslissing, die hem of zijn omgeving raakt. De beslissingen moeten op een zo laag mogelijk nivo genomen worden. Het voorgenomen beleid moet zo veel mogelijk in de vorm van alternatieven aan de burgers gepresenteerd worden. Openbaarheid moet een leidend beginsel zijn, maar dit mag er niet toe leiden, dat het beleid gebaseerd wordt op belangen van individuele mensen of van kleine groepen.

2. Iedereen moet gemakkelijk bij de overheid kunnen aankloppen. Allerlei regelingen moeten veel eenvoudiger worden. Zeer snel moet een ombudsman als vliegende kiep worden ingesteld.

3. Ook de kantoren van de overheidsorganen moeten dicht bij de mensen komen. Dit betekent, dat zoveel mogelijk verschillende overheidsdiensten in één gebouw worden ondergebracht en dat deze gebouwen dan sterk gespreid worden over de stad of de regio.

II. Regering

1. De Nederlanders moeten voor een regeringsbeleid kunnen kiezen en dus voor de samenstelling van een bepaalde regering.

2. Als een regering valt, moeten er ook eerst verkiezingen komen, voordat er een nieuwe regering komt uit andere politieke partijen.

3. De Tweede Kamer kiest de kabinetsformateur.

4. Iedere minister kan medewerkers aanstellen om hem te adviseren over zaken, die niet zoveel met zijn departement te maken heeft, maar waarvoor hij in de ministerraad wel medeverantwoordelijk is.

III. Vertegenwoordigende lichamen

1. De Eerste Kamer moet nu eindelijk afgeschaffd worden.

2. De Tweede-Kamerfrakties en de Kamerleden krijgen veel meer geld voor assistenten en kantoorbehoeften. De ministers werken eraan mee, dat hun ambtenaren feitelijke informatie aan de Kamerleden geven. Ook voor de provinciale staten en de gemeenteraden worden dergelijke regelingen doorgevoerd.

3. De adviesorganen van de regering geven hun adviezen ook aan de Tweede Kamer door.

4. De Tweede Kamer krijgt het geld om bepaalde eigen onderzoeken te laten doen.

5. De Tweede Kamer krijgt meer mogelijkheden om mensen onder ede te horen, zoals ambtenaren zonder toestemming van de minister. Ook parlementaire minderheden krijgen het recht van enquête.

6. Kamerleden mogen geen betaalde bijbanen hebben. Alle onbetaalde bijbaantjes moeten openbaar zijn.

7. Het lidmaatschap van de gemeenteraad van een grote stad wordt beschouwd als een volledige dagtaak en moet dan ook volledig betaald worden.

8. De burgemeester wordt gekozen door de gemeenteraad, de kommissaris van de koningin door de provinciale staten. Zolang dit nog niet zo is, kunnen gemeenteraad en provinciale staten drie namen noemen, waaruit de minister moet kiezen.

9. De burgemeester en B. en W., de kommissaris van de koningin en G.S. moeten altijd verantwoording afleggen. Uitzonderingen worden uitdrukkelijk door een wet geregeld.

10. Eén persoon mag maar één volledig betaalde bestuursfunctie hebben. Een opeenstapeling van half of onbetaalde baantjes wordt verboden.

IV. Bestuurlijke organisatie

1. Wijk- en buurtleden moeten wettelijke bevoegdheden krijgen én daarbij het geld om hun taken uit te kunnen voeren. Juist op het wijk-, buurt- en dorpsniveau moeten de mensen zoveel mogelijk invloed kunnen uitoefenen.

2. De waterschappen moeten verantwoording afleggen aan gemeenteraden, gewestraden of provinciale staten. Ook rekreatieschappen en andere instellingen moeten gedemocrateerd worden.

V. Persoonlijke levenssfeer

1. Iedereen krijgt het recht alle persoonsgegevens, die over hem in een komputer of een kaartenbak van de overheid zitten, in te zien en te corrigeren. Anderen mogen die gegevens niet inzien.

Alleen door een aparte wet kunnen uitzonderingen gemaakt worden. Ook op adreslijsten, door partikuliere personen of instellingen opgesteld, moet streng toezicht zijn.

2. Er komt een drastiese beperking van het aantal functies, waarvoor een veiligheidsonderzoek door de BVD vereist is. De Tweede Kamer stelt ze vast. De gemeenteraad controleert de politie, wanneer die belast is met inlichtingen en veiligheidstaken.

3. Sollicitanten krijgen hun veiligheidsrapport te zien, wanneer ze daarop zijn afgewezen. Ze moeten dan in beroep kunnen gaan bij de Raad van State.

4. Ook mag iedere sollicitant het rapport van zijn psychologies onderzoek zien.

VI. De overheid als werkgever

1. De verschillen in rechtspositie tussen ambtenaren en andere werknemers worden verminderd.

2. De medezeggenschap in overheidsbedrijven wordt geregeld zoals bij het bedrijfsleven. Alle werknemers krijgen het actieve en passieve kiesrecht.

Wel bepalen de volksvertegenwoordigers het uiteindelijke beleid.

3. De overheid loopt voorop bij:

- de democratisering van haar bedrijven

- het geven van gelijke kansen aan mannen en vrouwen

- een eerlijke verdeling van haar werk

- een nivellering van de salarissen en pensioenen van de ambtenaren (ook politieke ambtsdragers).

4. Ambtenaren krijgen inspraak bij de benoeming van een nieuwe chef, bv. door het opstellen van een profiel en door lid te zijn van de sollicitatiecommissie.

5. Ambtenaren moeten vaker overgeplaatst kunnen worden vooral als ze dat zelf graag willen.

6. Ambtenaren krijgen stakingsrecht.

VII. Gelijke rechten

1. Diskriminatie op grond van ras, levensbeschouwing, politieke overtuiging en geslacht wordt door een nieuwe wet verboden.

2. Vrouw en man zullen op gelijkwaardige wijze en op grond van gelijke rechten deel kunnen hebben aan het maatschappelijk leven. Kinderen moeten de naam van hun moeder kunnen dragen.

3. Diskriminatie tussen het samenleven in gezinsverband en andere vormen van samenleven wordt opgeheven.

4. Misbruik van justitiële, politieke en mediese gegevens, o.a. bij sollicitaties, wordt verboden.

VIII. Wetgevingsprioriteiten

Het zwaar belaste ministerie van justitie moet eerst dié wetten maken, die nodig zijn om het regeringsprogramma uit te voeren. Daarom zetten we het werk aan een nieuw burgerlijk wetboek bijv. onderaan ons lijstje.

IX. Burgerlijke ongehoorzaamheid

De rechter kan hen, die wetten overtreden omdat ze die onrechtvaardig vinden, ontslaan van rechtsvervolging, wanneer:

1. ze eerst wettige middelen hebben geprobeerd,

2. ze geweldloze actie voeren met respect voor de rechten van anderen, en

3. ze het risico van straf bewust aanvaard hebben en daarom meegewerkt hebben aan arrestatie en gerechtelijke vervolging.

X. Zedelijkheidswetgeving

De aparte zedelijkheidswetgeving uit het begin van deze eeuw wordt afgeschaft. Als straf noodzakelijk is, bieden andere wetten nog mogelijkheden om te straffen.

(vervolg van pag. 13)

dukten het milieu niet vervuilen. Nu is alles toegelaten totdat (in het gunstigste geval!) door anderen is aangetoond, dat die processen of produkten wél vervuילend zijn;

h. ons water wordt beter beschermd en zuiniger verbruikt;

i. het gebruik van chemiese, breedwerkende en persistente bestrijdingsmiddelen wordt teruggebracht tot die middelen, waarvan vaststaat, dat ze nu nog nodig zijn voor de voedselvoorziening en de gezondheidszorg en dat ze geen onaanvaardbaar nadelige gevolgen hebben voor het milieu.

Andere bestrijdingsmiddelen worden bevorderd, met name voor de resistentie-veredeling, de geïntegreerde bestrijding en de alternatieve landbouw;

j. milieuwetgeving en -bescherming worden in één hand gebracht. De uitvoering wordt bij één instantie onder gebracht. Vergunningverlening en beroepsprocedures moeten duidelijk geregeld worden en voor iedereen toegankelijk zijn;

k. ieder bedrijf moet een milieuboekhouding bijhouden en daarover elk jaar een verslag uitbrengen. Deze verslagen zijn openbaar;

l. het verwerken van milieuschadelijke materialen in de produkten wordt tegengegaan;

m. de mensen moeten weten wat ze kopen. De verpakking moet dit vermelden;

n. alternatieve landbouw wordt gesteund met voorlichting, onderzoek en subsidies om mogelijkheden te verkennen landbouw te bedrijven met zo min mogelijk gebruik van fossiele energie, kunstmest en bestrijdingsmiddelen;

o. door onderzoek moet worden

vastgesteld:

- hoe het gebruik van grondstoffen in de produkten kan worden verminderd;
- hoe levensduur en herstel van produkten opgevoerd kunnen worden;
- hoe op energie kan worden bespaard;
- hoe (zolang het inkomensbeleid nog niet duidelijk herverdelend heeft gewerkt) het prijsmechanisme toch nog gebruikt kan worden om meerverbruik tegen te gaan;
- hoe standaardisatie en hergebruik van verpakkingen het snelst bereikt kan worden.

VIII. Aktuele zaken

1. Vooral op het gebied van de ruimtelijke ordening zal de nieuwe regering snel een aantal beslissingen moeten nemen. Voor een paar aktuele zaken willen we heel duidelijk maken, waar we staan:
  - a. de Oosterschelde blijft open;
  - b. de Waddenzee en de Waddeneilanden worden beschermd Europees natuurgebied;
  - c. de Markerwaard komt er niet;
  - d. er komt geen tweede nationale luchthaven. Schiphol wordt niet uitgebreid. En ook de regionale luchthavens blijven minstens even klein. Welschap wordt geen burgerluchthaven;
  - e. er komt geen Noordzee-eiland;
  - f. geen voorhaven bij IJmuiden;
  - g. geen verlegging van de Waalbocht bij Nijmegen;
  - h. geen uitbreiding van het rijkswegennet en van andere wegen tussen de steden en dorpen, behalve om knelpunten (vooral in de veiligheid) op te lossen;
  - i. nieuwe spoorwegen en tram-

wegen worden alleen aangelegd om het openbaar vervoer te stimuleren;

j. er wordt niet supersoonies gevlogen boven of vanuit Nederland;

k. er komen geen hoge-snelheid railverbindingen;

l. verbreding en verdieping van de geul voor de Nieuwe Waterweg vindt niet plaats;

m. voor het vrachtvervoer geldt maximale asbelasting: tien ton, maximaal totaal gewicht voertuigen: veertig ton, geen zes-duwbakkenvaart, maximaal 6 PK trekkkracht per ton laadvermogen.

2. **Spreidingsbeleid.** Het spreidingsbeleid gaat door. Het is er enerzijds op gericht de kongestie-verschijnselen in de Randstad op te heffen, anderzijds de veelal eenzijdige sociaal-ekonomiese struktuur van de provincies buiten de Randstad te verbeteren. In het algemeen zal het moeten gaan om arbeidsplaatsen in de dienstensektor en in de lichte industrie. Een eerste aanzet kan de spreiding van zelfstandige, weinig kontaktgevoelige rijksdiensten en overheidsbedrijven zijn. Onze voorkeur gaat uit naar nieuwe arbeidsplaatsen, maar bestaande diensten willen we niet op voorhand uitsluiten. Verder dienen nieuwe instrumenten ontwikkeld te worden voor het bevorderen van vestiging of uitbreiding van andere bedrijven.

Met name uitbreiding van de Wet Selectieve Investeringsregeling en overheidsdeelname in het aandenkapitaal van bedrijven via regionale ontwikkelingsmaatschappijen zijn goede middelen. De regionale ontwikkelingsmaatschappijen moeten ook zelf bedrijven kunnen oprichten.

De zorg voor de mens

I. Algemeen

1. Het welzijn en het persoonlijk geluk van velen is alleen mogelijk, wanneer de hele maatschappij hierop gericht is. Niemand kan „welzijn”, wanneer

hij niet betrokken is bij een betere herverdeling van arbeid en inkomen, de inrichting van zijn leefomgeving, de spreiding van macht, informatie en ontplooiingsmogelijkheden.

Welzijnsbeleid kan nooit de pleister

zijn op de wonden, veroorzaakt door ons maatschappelijk systeem.

2. Velen kunnen zich in het werk niet ontplooiën: zijn afhankelijk van anderen, doen zinloos werk, krijgen plotseling ontslag. In steden vooral wonen velen in slechte

huizen, omzoomd door te veel verkeer. Het onderwijs is nog steeds meer gericht op een onduidelijke arbeidsmarkt van over tien, vijftien jaar dan op de ontwikkeling van de mogelijkheden van iedere leerling. De gezondheidszorg doet er te weinig aan om iedereen te leren zichzelf gezond te maken en te houden.

3. Welzijnspolitiek kan daarom pas herkend worden, als het antwoord geeft op de vraag: stelt het grote groepen mensen in staat ook zélf hun eigen woon-, werk- en ontplooiingssituatie vorm te geven? En dan overschrijdt welzijnsbeleid de drempel van vele ministeries.

4. Wanneer we het bestaande welzijnsbeleid opnieuw bekijken, moet dit gebeuren met de vraag: stimuleren de bestaande welzijnsvoorzieningen, mannen en vrouwen om zich bezig te houden met hun eigen ontplooiing en om deel te nemen aan het maatschappelijk en politiek leven.

5. De eerste aandacht verdienen de mensen, die de slechtste woon-, werk- en leefomgeving hebben. Maar al te vaak komen mogelijkheden en middelen niet verder dan „de middengroepen”, die zichzelf al kunnen helpen.

6. Om dit welzijnsbeleid goed te organiseren moet er een raamwet komen, waarin aangegeven staat welke voorzieningen er in wijken, buurten en dorpen minstens moeten zijn. Ze moet doorbreken, dat allerlei organisaties naast en door elkaar heen groeien. De rechten van gebruikers en werkers worden veilig gesteld en het recht van beroep wordt erin geregeld. De veelheid aan subsidieregelingen van CRM moet drasties vereenvoudigd worden: de lagere overheid moet veel meer mogelijkheden krijgen. Zij moet de huisvesting van de vele voorzieningen op wijk- en buurt-nivo regelen. Allerlei potjes, die niet gebruikt worden voor het werk, maar vaak gegroeid zijn uit subsidiegelden, worden door de overheid gecontroleerd en zo nodig voor nieuwe doelen bestemd.

7. Wanneer het welzijnsbeleid is: mensen gelegenheid bieden zich werkelijk te kunnen ontplooiën en zelf hun keuze te bepalen, dan kan de politiek niet meer doen dan richting aangeven.

Voor wat de inhoud van het welzijnswerk aan gaat, betekent dit, dat voorzieningen niet alleen plaatsen moeten zijn, waar je je even kunt uitleven om de volgende dag weer in de pas te lopen. Naast ontspanning moeten ze ook ideeën en inspiratie geven om de maatschappij te veranderen. Geen uitlaatkleppen, maar tankstations.

8. De organisatievorm, die samen met de werkers ontwikkeld moet worden, zal een bundeling moeten zijn van velerlei aparte organisaties: zoveel mogelijk dienstverlenende instellingen moeten gebundeld worden: gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening,

buurt- en clubhuiswerk, rechts-hulp, arbeidsbemiddeling, scholings- en vormingscentra.

9. Binnen deze organisaties worden beleidsbeslissingen genomen in goed samenspel van werkers en gebruikers, binnen globale lijnen, die de gemeenschap vaststelt. In plaats van „stichtingen” moeten daarom nieuwe organisatievormen gekozen worden.

10. Voorzieningen moeten in eenvoudige gebouwen gehuisvest zijn, dicht bij de mensen. Hoewel vele organisaties gebundeld moeten worden, moet niet alles op een centrale plaats worden gehuisvest. Sterk verspreid moeten welzijnsvoorzieningen voor iedereen bereikbaar zijn.

De werkers moeten naar de mensen toe gaan. In de gezondheidszorg, maar ook in andere welzijnsvoorzieningen.

11. Dit betekent: zo min mogelijk „specialisme” op buurt, wijk- en dorpsnivo, maar een zo sterk mogelijke samenwerking van allerlei instellingen aan de voet van de berg „welzijn”.

II. Onderwijs en vorming

1. Het doel van ons onderwijs- en vormingsbeleid is:

Alle leden van de samenleving moeten zich op elk moment van hun leven samen kunnen ontplooiën in een richting en op een manier die zij wensen, wat hun vooropleiding ook is en waar ze ook wonen. Wel moet er rekening gehouden worden met de taken, die er in de maatschappij nu eenmaal gedaan moeten worden. Bij onderwijs en vorming zullen we moeten uitgaan van wat de leerlingen in hun leven meemaken en van de idealen, die zij hebben. Daarom ook moeten de voorzieningen zoveel mogelijk door de deelnemers (leerlingen en leraren) zelf beheerd en bestuurd worden.

2. Samen zichzelf kunnen ontplooiën

De school moet een gemeenschap zijn waar iedereen zijn kennis en inzicht kan vergroten, waar mensen leren met elkaar om te gaan, waar de deelnemers hun creativiteit kunnen ontwikkelen en waar zij zich bezinnen hoe de maatschappij in elkaar zit, en of en hoe hij daar veranderingen in kan aanbrengen.

Daarom moet datgene, wat op school gebeurt van alles te maken hebben met datgene, wat daarbuiten aan de gang is.

3. Om dit alles waar te maken, zullen er op den duur twee vormen van onderwijs moeten groeien: kleuterschool, lagere school en de eerste klassen van het vervolgonderwijs zullen langzaam maar zeker opgenomen moeten worden in één nieuwe onderwijsvorm, funderend onderwijs genoemd, waar iedereen een zelfde fundament kan leggen voor zijn latere leven. In deze scholen zal de band tussen het kind

en zijn gezin, buurt of dorp zeer sterk aanwezig moeten zijn.

4. Het onderwijs na deze basis zal er heel anders dan tegenwoordig uit moeten zien: niet meer jarenlange vaststaande pakketten kiezen, maar een centrum, waar iedereen cursussen kan volgen in verschillende richtingen. Geen volledig dagonderwijs, maar een sterk samengaan van werk en vorming, praktijkervaring en kennis. Een „open school” voor iedereen, die zich graag nog wat wil verdiepen door een cursus te volgen vanuit het werk wat hij doet.

5. Om dit te bereiken, zullen de komende vier jaar de volgende ontwikkelingen (verder) gestimuleerd worden:

a. de schoolbegeleidingsdiensten moeten de band tussen de school en het gezin en de buurt helpen versterken, en krijgen daarvoor extra hulp.

b. de indeling in aparte vakken moet steeds meer losgelaten kunnen worden om projekt-onderwijs meer kansen te geven.

c. kinderen worden zo min mogelijk naar aparte scholen gestuurd. Op de gewone scholen moeten daarom extra leerkrachten worden geplaatst om kinderen met leer- en gedragsmoeilijkheden, maar ook kinderen van buitenlandse werknemers en Surinaamse kinderen beter te kunnen opvangen.

d. de onderwijs-inspectie moet vernieuwing stimuleren en begeleiden.

e. peuter-speelplaatsen worden gesubsidieerd, om kinderen vóór hun 4e jaar meer ontplooiingskansen te geven dan binnen het gezin mogelijk zijn.

f. Onderwijs en vorming van mensen ná hun 16e jaar moet uitgaan van leren door ervaring. Een „stage-statuut” moet de rechten en plichten van al degenen, die bij een stage betrokken zijn, vastleggen.

g. de leeftijdsgrens voor Vormingswerk Jong Volwassenen moet worden opgeheven.

h. De scholen voor het vervolgonderwijs moeten op den duur gelijke mogelijkheden krijgen. Als eerste stap worden voor LBO, MAVO, MBO, HAVO en VWO de onkostenvergoedingen geharmoniseerd.

i. de Stichting Leerplan Ontwikkeling moet kleine, flexibele leerplannen kunnen ontwikkelen. Leermiddelen moeten samen met vormings- en onderwijsinstellingen ontwikkeld worden. Een instituut voor onderwijstechnologie kan hier een belangrijke rol spelen.

j. Onderwijskrachten zullen de ruimte moeten krijgen mee te werken aan de nieuwe beleidsrichting. Dit betekent:

— er komen twee basisopleidings-systemen: één voor het onderwijs aan kleuter- en lagere school en de lagere klassen van het vervolgonderwijs en een voor het onderwijs- en vormingswerk daarna. Binnen deze opleidingen is

er een mogelijkheid om zich te richten op een speciale taak.
— onderwijsgevenden krijgen meer mogelijkheden in teamverband te werken.

— in dit verband worden salarisverschillen en het gradensysteem langzaamaan afgebroken.

— in de opleiding wordt ruimte opgenomen om andere leefsituaties te ervaren (bv. van buitenlandse werknemers, saneringsbuurten, platteland).

— zij, die al in het onderwijs werken, kunnen zich door speciale cursussen of een studiebeperking van een jaar voorbereiden op deze nieuwe opzet.

6. Op elk moment van het leven, moet elke Nederlander de gelegenheid krijgen zich verder te ontwikkelen. In samenhang met een werkgelegenheids- en inkomensbeleid wordt geleidelijk een systeem van (vormings)trekkingsrechten ingevoerd, uitgaande van de volgende gedachten:

a. de eerste 16 jaar heeft hij/zij het recht (beschermd door de leerplicht) zich te ontwikkelen tot weerbare volwassene.

b. daarna kan iedereen op elk moment, steeds voor tenminste een half jaar, een uitkering krijgen van tenminste het minimum-loon om zich te scholen en te vormen. De omvang van dit program wordt bepaald door de maatschappelijke mogelijkheden.

7. Het onderwijs aan leerplichtigen is kosteloos. Hun ouders kunnen een tegemoetkoming in de studiekosten krijgen. Trouwens, als regel worden alle onderwijsvoorzieningen uit de belasting betaald. Wel is het rechtvaardig, dat degenen, die (veel) meer gaan verdienen, omdat ze een bepaalde opleiding gevolgd hebben, achteraf een bijdrage naar (latere) draagkracht betalen.

8. Voor iedereen ongeacht leeftijd, vooropleiding, woonplaats en rijkdom, dit betekent:

a. Een examen geven school en leerling slechts een aanwijzing of een bepaalde cursus aansluit bij de kennis en ervaring van de leerling. De leerling maakt zelf uit, of hij aan de cursus begint.

b. Wanneer dit nog onmogelijk is (door gebrek aan geld of leerkrachten) dan moeten de bestaande onderwijsvoorzieningen eerlijk verdeeld worden over al degenen, die onderwijs willen volgen.

c. groepen, die tot nu toe niet voldoende hebben kunnen profiteren van onderwijsvoorzieningen, krijgen ekstra voorrechten totdat de schade is ingehaald (bv. beroepsonderwijs voor meisjes).

d. onderwijsvoorzieningen moeten zo worden gespreid, dat woonplaats geen belemmering is om onderwijs te volgen.

e. De HBO- en WO-opleidingen worden samengevoegd.

9. Naar eigen inzicht

Degenen, die betrokken zijn bij de vorming en het onderwijs, beheren

hun eigen voorzieningen, binnen het raam van wetten en richtlijnen. Dit betekent oa., dat onderwijsvoorzieningen op een specifieke levensbeschouwelijke grondslag gericht kunnen worden.

a. het bestuur en beheer van onderwijsvoorzieningen worden op deze uitgangspunten gericht.

b. voor instellingen van vorming en onderwijs voor mensen, die ouder zijn van 18 jaar, is de bestuursstructuur gebaseerd op de WUB, 1970.

c. de democratisering van de vakgroepen moet eerst gestimuleerd worden.
d. de „buiten-universitaire leden”, die de regering in een universiteitsraad of hogeschoolraad benoemt, vervallen.

De benoeming van funktionarissen aan een universiteit door de regering moet opgenomen worden in een door de democratie beheerde instellingen opgesteld personeelsbeleid.

e. De betrokkenen bij het onderwijs en vorming krijgen meer mogelijkheden om invloed uit te oefenen op het beleid. Daarom:
— moet grondig bestudeerd worden of en hoe de lagere overheid meer middelen kan krijgen om — ook financieel — de zorg voor het onderwijs en de vorming geheel of gedeeltelijk over te nemen.
— op basis van een leerplan en met de gegeven middelen kunnen instellingen zelf groepsproef de verdeling van lesuren vaststellen.

— scholieren- en studentenvakbonden gesubsidieerd kunnen worden
— moeten schoolkranten steun kunnen krijgen.

III. Wetenschapsbeleid

1. Het speur- en ontwikkelingswerk van de overheid, het bedrijfsleven, de universiteiten en hogescholen en andere instellingen zal moeten bijdragen aan de oplossing van de brandende maatschappelijke problemen en de opbouw van een rechtvaardiger en vriendelijker samenleving. Daartoe worden de volgende beleidsuitgangspunten en maatregelen gesteld respectievelijk genomen.

2. Er komt een jaarlijks wetenschapsplan, waarin, in overleg tussen overheid, samenleving in al haar schakeringen, en wetenschappers, per aandachtgebied en afzonderlijk voor het universitaire onderzoek, voortschrijdende meerjarenplannen in hoofdlijnen aan het parlement worden aangeboden. Daarin zal ook het bedrijfsleven worden betrokken, waarvan verlangd mag worden dat dit de voor het opstellen van het plan noodzakelijke informatie zal verschaffen.

3. Alle adviezen die leiden tot het wetenschapsplan zijn openbaar. Daarin zullen ook eventuele minderheidsopinions en alternatieve voorstellen tot uitdrukking worden

gebracht.

4. Bij het uitvoeren van het wetenschapsplan zullen op werkniveau tussen universitair onderzoek, onder door de overheid gesubsidieerd onderzoek en het onderzoek van het bedrijfsleven, dwarsverbanden moeten worden aangelegd (zoals bijv. nationale programma's).

5. Ook andere groepen dan wetenschapsbeoefenaren kunnen op eigen initiatief of op verzoek voorstellen indienen omtrent vraagstukken die wetenschappelijke bestudering of begeleiding behoeven. De middelen ten behoeve van dit onderzoek worden zo nodig door een daarvoor ingesteld fonds verstrekt.

6. Het tot stand komen van onderzoekcommissies van de ondernemingsraad, die een reële mogelijkheid bieden om invloed uit te oefenen op het onderzoekbeleid van het bedrijfsleven, dient krachtig te worden bevorderd. Deze commissies dienen alle informatie te ontvangen, die noodzakelijk is om de onderzoekprogramma's te kunnen beoordelen.

7. De maatschappelijke gevolgen op middellange en lange termijn van wetenschappelijke en technische ontwikkelingen moeten bestudeerd worden. Dit onderzoek dient uit te monden in het formuleren van alternatieven waaruit op democratische wijze een keuze kan worden gemaakt.

8. Bij internationale samenwerking wordt de planning in het bijzonder afgestemd op landen met beperkte mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek en wordt aan deze landen daadwerkelijke hulp geboden gericht op het verbeteren van hun positie.

IV. De zorg voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid

1. Een volwaardig menselijk bestaan kent zijn grenzen: ongelukken, ziekten, het naderend einde, Het kent zijn beperkingen: je onwel voelen.

De beperkingen worden niet alleen veroorzaakt door bacillen en virussen. Van een plotseling ontslag kun je beroerd worden. Hoeveel ouderen kwijnen niet weg door een te plotseling pensioen? Een slecht huis gaat op je zenuwen werken. Als je werk je helemaal niet bevalt, kun je er een maagzweer aan overhouden. Goede gezondheidszorg moet dáár ook rekening mee houden. Evenals met een soepele overgang van vooral een ziekenhuis naar het gewone leven.

2. De hele organisatie van de gezondheidszorg moet worden veranderd: de hoofdlijnen van het gezondheidsbeleid moet de gemeenschap bepalen. Dit zou kunnen leiden tot een socialisering van de gezondheidszorg, maar dan wel één, waarin vooral de lagere overheid het beleid bepaalt en uitwerkt, met

grote zeggenschap voor de medewerkers en de gebruikers van de gezondheidsvoorzieningen. De patiënten (ook de psychiatrische patiënten) moeten zelf een veel grotere verantwoordelijkheid kunnen krijgen in het vaststellen van hun eigen genezingsproces.

3. De democratisering van de gezondheidszorg

- Op weg naar een volledige democratisering van de gezondheidszorg worden de volgende stappen gezet:
- de tarieven voor particuliere — en fondspatiënten worden gelijk getrokken. Een wet „algemene gezondheidszorgverzekering” wordt ingevoerd. Daarin moeten ook de tandverzorging en de aanvullende verzekeringen worden opgenomen.
  - alle gezondheidsinstellingen worden gedemocratiseerd. Al degenen, die in een gezondheidsinstelling werken, moeten daar ook in dienst zijn.
  - na overleg met alle betrokkenen stelt de centrale overheid een algemeen beleidsplan voor de gezondheidszorg vast. Daarin wordt aangegeven:
    - aan welke eisen de gezondheidszorg moet voldoen
    - hoe de voorzieningen doelmatig beheerd moeten worden
    - hoe de voorzieningen gespreid moeten worden
    - hoe de diverse instellingen moeten samenwerken
    - hoe duur diensten en medicijnen moeten zijn.
  - De lagere overheden werken dit beleid verder uit naar de plaatselijke situatie.
  - de besturen van de gezondheidsinstellingen zijn verantwoordelijk aan gekozen bestuursorganen op hun niveau (gemeenteraad, enz.)
  - Zolang ziekenfondsen nog bestaan worden ze gedemocratiseerd. Ze kunnen dan organisaties van gebruikers van gezondheidsinstellingen worden. Minstens voorlopig moeten ze eigen gezondheidsinstellingen kunnen oprichten. Instellingen als de Ziekenfondsraad en het Kollege van Ziekenhuisvoorzieningen bestaan voor meer dan de helft uit vertegenwoordigers van overheid en gebruikers.
  - De gezondheidszorg wordt zo spoedig mogelijk uit de belasting betaald.
  - Gezondheidscentra worden sterk gestimuleerd, zo mogelijk ingepast in welzijnscentra.
  - De overheid ontwikkelt een erkenningen-beleid voor instellingen en een vestigingsbeleid voor mediese beroepen door een systeem van vestigingsvergunningen.
  - Het rijksinkopburo koopt de medicijnen en de apparatuur in en verkoopt die door aan de gezondheidsinstellingen.
  - Apothekers moeten in loondiensten kunnen treden.
  - De rechten van de patiënt worden vastgelegd.
  - Er moet een grondige studie gemaakt worden naar voor- en

nadelen van nationalisering of socialisering van de gehele gezondheidssector.

4. Voorkomen is beter dan genezen en daarom worden in de komende vier jaar:

- onderzoeken en experimenten bevorderd naar het voorkomen van ziekten; bevolkingsonderzoek en klachten op het gebied van woon- en werkomgeving krijgen grote aandacht.
- de gezondheidsvoorlichting en -opvoeding sterk verbeterd. Voedselproducenten mogen geen voedingsvoorlichting geven.
- alle geneesmiddelen, die in de handel zijn, streng gekeurd. Geneesmiddelen, die niet nodig zijn, worden niet meer verkocht.
- de warenwet en de vleeskeuringswet volledig afgestemd op de gezondheid van de bevolking; alleen stoffen, die de gezondheid bevorderen, mogen aan het voedsel worden toegevoegd.
- de tandverzorging wordt sterk uitgebreid, vooral voor kinderen, bv. door het aantal en de beschikbaarheid van de tandheelkundige hulpen te vergroten.

5. Een mens wordt niet zo maar ziek,

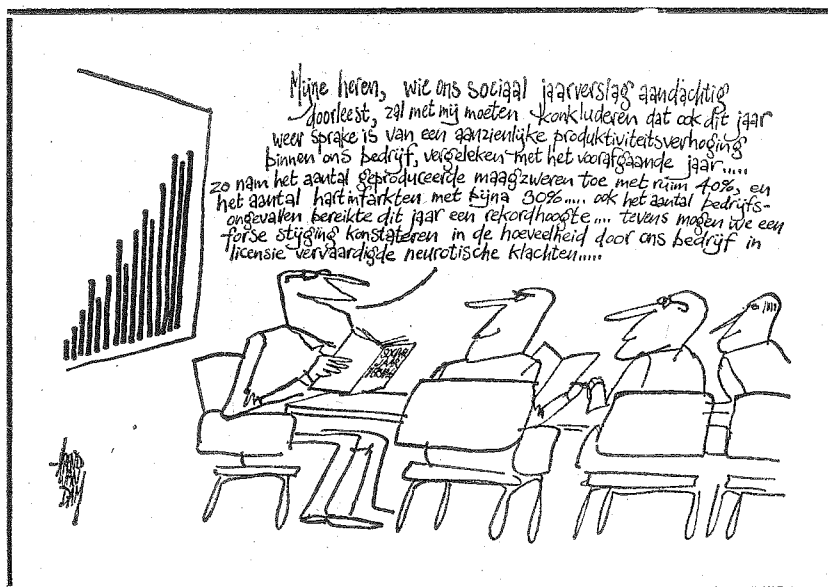
- en daarom moet het verband tussen de gezondheidszorg en alle andere maatschappelijke situaties veel duidelijker dan nu gezien worden.
- de inbreng van sociale wetenschappers en maatschappelijke en pastorale werkers moet in het beleid van de gezondheidszorg veel sterker worden.
  - Lichamelijke en geestelijke volksgezondheid hangen nauw samen, ziekenfondsen moeten ook psychologische hulp betalen.
  - de gezondheidszorg in de bedrijven moet verbeterd worden:
    - onafhankelijke bedrijfsgeneeskundige diensten moeten meer oog hebben voor de sociale omstandigheden in het bedrijf,
    - hun aantal moet worden uit-

gebreid, evenals het aantal bedrijven, dat van hun diensten gebruik moet maken,

- taak en mankracht van de arbeidsinspectie wordt uitgebreid.
  - de „kontrollerend geneesheer” wordt afgeschaft.
  - d. de geestelijke volksgezondheid moet versneld zijn achterstand kunnen inhalen. Verouderde gebouwen moeten zo vervangen worden, dat groepjes patiënten en niet-patiënten door elkaar wonen. Gezinsvervangende tehuizen moeten onder de AWBZ vallen. Mensen met vormen van zwakzinnigheid, die niet veranderbaar zijn, moeten een bijzonder goede menselijke verzorging krijgen.
- De krankzinnigenwet moet zo veranderd worden, dat mensen zo lang mogelijk in hun eigen omgeving kunnen blijven.

6. De mensen, die het moeten doen,

- moeten een goede opleiding krijgen. In de opleiding moet daarom grote aandacht worden besteed aan de psychische en maatschappelijke oorzaken van ziektes, aan het leren met mensen omgaan. Alle opleidingen voor beroepen in de gezondheidszorg (ook die van medies specialisten) vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van onderwijs. Ook bij- en nascholing.
- In de gezondheidszorg vooral is een nivellering van inkomens noodzakelijk. De rechten en plichten van de werkers moeten duidelijk zijn. Leerling-verple(e)g(st)ers in internaten mogen niet betutteld worden.
- Uitbreiding van het personeel in de gezondheidszorg moet vooral gebeuren in de wijkverpleging en ziekenverzorging en bij instellingen voor geestelijke gezondheid. Mogelijkheden voor part-time werk moeten sterk uitgebreid worden.
- In ziekenhuizen en andere instellingen mag maar 40 pct. van het personeel in opleiding zijn.

V. Welzijn

1. De laatste tien jaar is een begin gemaakt met de opvang van de grootste knelpunten in het welzijnsbeleid: bijstand werd een recht voor iedereen; opbouwwerk, buurtwerk, vormings- en ontwikkelingswerk en maatschappelijk werk hebben de weerbaarheid van velen vergroot, kunst, cultuur en media kropen uit hun enge kastje. Sport, recreatie en natuurbehoud kregen aandacht van de overheid. Het welzijn moet op alle fronten bevochten worden. Maar binnen deze strijd zal er een samenhangend beleid gevoerd moeten worden op de plaatsen, waar de mensen wonen, werken en leven. Welzijnsbeleid wordt dan meer dan het opvangen van degenen, die in de raderen van de bestaande structuren vermalen dreigen te worden.

2. Vorming en emancipatie

Levenslange vorming moet erop gericht zijn angsten en vooroordelen af te breken door de zelfontplooiing, de kritiese zin en het samen kunnen werken te bevorderen. De „open school” en het plaatselijk vormingswerk moeten hiervan uitgaan. Als eerste aanzet voor samenwerking tussen allerlei instanties zullen gebouwen en voorzieningen door meerdere instellingen gebruikt moeten worden (ook klub- en buurthuizen).

Emancipatie van de vrouw betekent in deze mannenwereld, dat man en vrouw dezelfde maatschappelijke functies moeten kunnen bereiken:

één vrouwelijke minister mag geen uitzondering zijn, die de regel bevestigt.

Daarom worden vrouwenorganisaties, die dit mannenpatroon willen doorbreken, ook met geld gesteund. Er komt een regionaal net van ombudsvrouwen. Halve banen voor mannen en vrouwen, die ook in huis willen blijven werken, krijgen nu eindelijk eens voldoende aandacht.

3. Kunst en cultuur

Iedereen moet met kunst in contact kunnen komen. Voor velen is dit eerder vormingstoneel, jazz of pop, dan concerten en opera.

Het kunstbeleid is erop gericht ieders creativiteit te stimuleren: kunstenaars en bewoners verfraaien wijken en gebouwen; van kunstenaars wordt verwacht, dat ze een deel van hun tijd aan vorming van belangstellenden geven. Dan kunnen ze, in samenhang met een overheidsbeleid om meer opdrachten te geven, een gegarandeerd inkomen krijgen.

Kunstenaars zullen meer verantwoordelijkheid voor het beleid moeten kunnen dragen. Het toneel- en muziekbestel moet georganiseerd worden.

De artoteken worden uitgebreid om een breder publiek te bereiken.

4. Mediabeleid

Het aanbod van pers, radio, televisie, boeken, films moeten veelvormig blijven en door velen ook

werkelijk gelezen, gehoord of gezien kunnen worden. Daarom is gerichte steun soms nodig. Dag en weekbladen krijgen een redaktiestatuut. In de komende vier jaar komt de instructieve omroep van de grond, onder een democraties beheer.

Kabelsystemen zullen democraties beheerd moeten worden.

Plaatselijke radio- en televisie is allereerst een welzijnsvoorziening voor de bevolking; experimenten zullen gesteund worden.

5. De reclame moet meer en meer voorlichting worden. Ze mag alleen maar juiste mededelingen bevatten. Er wordt onderzocht welke vormen van reclame afgeschaft moeten worden. Radio-, televisie- en lucht reclame komen hier het eerst voor in aanmerking. De zendtijd voor de STER wordt niet verder uitgebreid: integendeel. In zes jaar moet hij verdwijnen. De vrijkomende zendtijd kan gebruikt worden voor ideële reclame en konsumentenvoorlichting.

Voor alle overige vormen van reclame worden strenge normen opgesteld: hierbij denken we aan reclame voor oa. geneesmiddelen, rookartikelen, alcohol en soft-drugs.

6. Sport, recreatie en gezondheid

Zware nadruk krijgt het sportbeleid, het scheppen van mogelijkheden voor zoveel mogelijk mensen om aan sport te doen. Sportbeoefening buiten verenigingsverband zullen we stimuleren, wel in overleg met de sportverenigingen. Samen met de organisaties van werknemers in de sport worden uitwassen, fanatisme, verruwing en drugs besproken om tot een ander beleid te komen.

Met dit beleid kan de sport van steeds meer belang worden voor de volksgezondheid.

7. De dieren

Er moet snel een „dierenwet” komen, die de dieren beschermt. Proeven met dieren moeten tot het uiterste beperkt worden; proeven, die alleen goed zijn voor de cosmetiese industrie, worden helemaal verboden.

8. Maatschappelijke dienstverlening en samenlevingsopbouw

De maatschappelijke dienstverlening vindt plaats in wijken, buurten en dorpen: daar zullen alle organisaties moeten gaan samenwerken, niet alleen met elkaar, maar met alle organisaties, die direkt met de mensen te maken hebben (welzijnscentra).

De samenlevingsopbouw richt zich vooral op achterstandsgebieden en kwetsbare groepen, met name in de stadsvernieuwinggebieden.

Daarnaast wordt het bijzonder regionaal Welzijnsbeleid en het Aanvullend Werkgelegenheidsbeleid op elkaar afgestemd met ekstra middelen.

Plaatselijke plannen worden opgesteld binnen een algemeen raamplan, dat past binnen een algemene kaderwet welzijnsbeleid.

9. Rechtshulp

Het is voor iedereen van belang, dat hij of zij goede rechtshulp kan krijgen. Het bestaande systeem van rechtshulp moet vooral opengemaakt worden voor degenen, die er nu hun weg niet in weten of hun hulp niet kunnen betalen.

Daarom moeten er centra komen, waar maatschappelijke hulpverlening en rechtshulp samen worden gegeven. Daar kunnen de eerste problemen opgevangen worden en bovendien kan men daar zien welke wettelijke regelingen steeds weer moeilijkheden veroorzaken.

Advokaten-kollektieven en experimentele centra voor rechtshulp worden gestimuleerd.

Overheidsinstellingen schrijven hun beslissingen aan burgers in begrijpelijke taal en maken duidelijk of, en zo ja hoe ze daartegen in beroep kunnen gaan.

10. Het beleid voor de meest kwetsbare groepen

Het is gevaarlijk mensen in groepen in te delen. Maar toch is het nodig, om de aandacht op speciale groepen te richten. Als het enigszins mogelijk is moeten welzijnsvoorzieningen voor speciale groepen zo snel mogelijk afgebroken worden.

11. **Vreemdelingen:** Nederland kan geen immigratieland zijn. Toch moet ons land een toevluchtsoord zijn voor hen, die in hun eigen land vervolgd en verdrukt worden. Daarom moet het verblijfsrecht worden toegekend aan:

— vluchtelingen — gezinsleden van Nederlanders

— hen, die langer dan 5 jaar in Nederland wonen (bv. buitenlandse arbeiders).

Als iemand het land wordt uitgezonden, moet hij tegen deze beslissing in beroep kunnen gaan. In afwachting van de beslissing mag hij niet worden uitgewezen. Ook mag hij niet worden uitgewezen naar een land, waar hij gevaar loopt.

Vreemdelingen moeten zo snel mogelijk zelfstandig kunnen worden in ons land. Dit betekent: taalkursussen, tussentijdse bijstand, voorlopige huisvesting, om- en bijscholing, aangepaste werkbemiddeling.

12. **Jongeren:** jongeren moeten meer ruimte krijgen hun eigen mogelijkheden te ontwikkelen en te benutten. Een veel grotere samenwerking van allerlei instanties moet er komen om de grootste knelpunten — gezinsproblemen, afgekapte opleiding, slechte huisvesting, drug- en alcoholproblemen, jeugdcriminaliteit — aan te pakken.

De jeugd verandert snel. Daarom zullen er regelmatig nieuwe experimenten op het gebied van jeugd welzijn worden begonnen, die minstens twee á drie jaar kunnen duren.

13. Kinderbescherming is hulpverlening aan de minderjarige en

zijn omgeving en moet dan ook deel uitmaken van de welzijnszorg. Door hulpverlening aan gezinnen uit te breiden moet voorkomen worden, dat de rechter maatregelen neemt.

14. De algemene meerderjarigheid wordt verlaagd tot 18 jaar. Maar ouders blijven voorlopig verplicht om hun kinderen tot hun 21e jaar te onderhouden, omdat anders deze maatregel niet te betalen is. Ook minderjarigen krijgen rechten en wel steeds meer, naarmate ze ouder worden. Zorgvuldige hulpverlening aan bv. weggelopen minderjarigen zal niet langer strafbaar zijn.

15. In de tehuizen mogen de groepen — buiten de groepsleiders — uit niet meer dan acht pupillen bestaan. De tehuizen moeten gedemocratiseerd worden.

16. Ouderen

Voorop blijft staan, dat bejaarden er werkelijk bij blijven horen: het overgrote deel kan blijven wonen en leven zonder afhankelijk te zijn of verzorgingsbehoefte. Ook de bejaarde moet kunnen blijven wonen in de omgeving die hij als „zijn eigen” ervaart. Gezinsverzorging en dienstencentra moeten daarop hun werk kunnen afstellen. Pensionering zal beter begeleid dienen te worden.

Omvang en spreiding van bejaardentehuizen zal zo plaats vinden dat bejaarden in eigen omgeving kunnen blijven wonen. Bij plaatsing wordt de keuze van de bejaarde en hulpverlener ernstig bekeken. Een verscherpt aanwijzingsbeleid is nodig voor zeer dringende opnamen. Speciale aandacht verdient de situatie van bejaarde echtparen, waarvan een van beiden geestelijk of lichamelijk gehandikapt is; ook daartoe worden de verzorgingsvoorzieningen zo gedifferentieerd mogelijk. De norm van 7 pct. voor verzorgingstehuizen moet naar gelang van stad of streek ondergeschikt blijven aan de werkelijke behoefte.

Personeels- en bewonersraden met duidelijke bevoegdheden zullen in tehuizen geregeld en beschermd worden. De gerontologie wordt door de overheid sterk gestimuleerd.

17. **Bewoners van een woonwagen**
Wonen in een woonwagen wordt erkend als een gelijkwaardige vorm van wonen als in een huis, met gelijke rechten en plichten. Kleinere centra worden in overleg met betrokkenen ingericht en de staanplaatsen op grote regionale centra worden sterk verminderd. De ligging van alle centra mag het sociaal isolement niet nog meer in de hand werken. Waar lagere overheden medewerking weigeren zal de centrale overheid ingrijpen.

18. Oorlogsvervolgden

Voor oorlogsvervolgden wordt met een pensioenregeling recht gedaan aan hun bijzondere positie. Bezien wordt hoe hoog het eenmalige bedrag ter uitkering kan zijn aan

dienstplichtige soldaten, reserve-officieren en burgers — ook van het KNIL —, welke in Indonesië in Japanse gevangenschap zaten.

19. Molukkers

Het beleid gaat uit van de feitelijkheid van het in Nederland aanwezig zijn. Het richt zich op vraagstukken m.b.t. hun welzijn, met begrip voor de in de Molukse gemeenschap heersende politieke opvattingen en idealen. Dit beleid mag niet geschaad worden door vrees voor verbreking van (goede) relaties met de Republiek Indonesia.

20. Surinamers en Antilliaanse

Het beleid zal zich voorlopig moeten richten op de veronderstelling dat velen hier zullen willen blijven. Tevens moet er gezocht worden naar maximale steun aan de Surinaamse en Antilliaanse samenleving om de noodzakelijke voorzieningen op gang te brengen ten einde terugkeer niet bij voorbaat onmogelijk te maken. Dit laatste is eveneens een eis van rechtvaardigheid t.a.v. hen die in eigen land bleven en niet de Nederlandse welvaart kozen. Voor het benadrukken van eigen cultuur en identiteit moet er in Nederland ruimte blijven. Daartoe zijn er voorlopig eigen kategoriale welzijnsvoorzieningen nodig; maar ook algemene welzijnsinstellingen moeten in staat zijn ekstra aandacht te geven aan deze groepen.

Gehandikapt

de algehele integratie en emancipatie van gehandikapt moet bevorderd worden door allerlei belemmeringen weg te nemen. Bv. moeten alle gebouwen en voorzieningen als perrons voor gehandikapt toegankelijk gemaakt worden. De organisaties van gehandikapt worden financieel en moreel gesteund. Personeels- en bewonersraden worden in tehuizen en revalidatie-inrichtingen ingesteld. Arbeidsplaatsing wordt door wettelijke maatregelen drasties verbeterd.

22. Ontvangers van bijstand

de bijstandsuitkeringen blijven reëel gelijk aan het minimumloon. Telefoonkosten worden voor zeventigplussers, die alleen van een minimum-uitkering moeten leven, door de bijstand betaald. Voor hen die verzorgd worden in bejaarden- en verpleegtehuizen komt er een onderzoek naar de werkelijke behoeften en wordt een bedrag voor persoonlijke uitgaven vastgesteld.

23. Verdovende middelen

het gebruik van hennep-producten, maar ook van verdovende middelen met onaantoonbare risico's voor de gebruiker mag niet langer strafbaar zijn.

24. De handel in middelen met een onaantoonbaar risico voor de gebruiker (hard-drugs) moet niet alleen zwaar gestraft worden. Deze moet ook bestreden worden door bij wijze van experiment aan

verslaafden, die op een of andere manier geregistreerd zijn, de middelen gratis te geven. Dan is toezicht op de kwaliteit mogelijk en wordt de kans groter, dat verslaafden vrijwillig een ontweningskuur volgen. Ook het marktmechanisme wordt daarmee ondergraven.

25. Voor de handel in hennep-producten worden dezelfde regelingen getroffen als voor alcoholhoudende dranken en rookwaren, zodat kwaliteitscontrole mogelijk is. Ondertussen worden „huisdealers” (bijv. in jongerencentra), toegelaten.

26. Bijzondere aandacht wordt gegeven aan voorzorg, behandeling en nazorg ten behoeve van drugverslaafden. Zo snel mogelijk moet het beleid gekoördineerd worden, zowel door de ministeries als door de volksvertegenwoordiging.

27. Wetsovertreding

De regering bevordert een diepgaand onderzoek naar de konfliktoren in de samenleving. De traditionele misdadigheid mag daarbij niet apart bekeken worden. Ook de schending van economische-, milieu- en sociale wetten moet daarin betrokken worden.

28. Vrijheidsstraffen worden zoveel mogelijk teruggedrongen. Het strafrecht draagt vaak niet bij om de wet na te laten leven. Soms zelfs het tegendeel. Daarom moeten ook andere methoden dan het strafrecht worden ontwikkeld om het naleven van de wet te bevorderen. Slachtoffers van misdaden worden zoveel mogelijk opgevangen door bestaande welzijnsinstellingen.

29. Er moeten meer wijkagenten komen („oom agent”), Partikuliere bewakings- en veiligheidsdiensten worden wettelijk geregeld en gecontroleerd.

30. Er worden geen huizen van bewaring en gevangnissen gesloten, zolang er geen vervangende gebouwen beschikbaar zijn. Nieuwe of vervangende huizen zijn klein, worden niet buiten de gemeenschap neergezet en worden ontwikkeld samen met al degenen, die met gevangnissen te maken hebben.

31. Het bestuur van de huizen van bewaring wordt gedecentraliseerd. Het leefklimaat voor gevangenen en het werkklimaat voor het personeel in gevangnissen worden verbeterd. Daarom zal het aantal goed opgeleide personeelsleden worden uitgebreid.

32. Alle gevangenen krijgen hun kiesrecht terug. Zij, die nog niet veroordeeld zijn, én veroordeelden blijven leden van de samenleving en zijn geen tweederangs-burgers. De opvang van oud-gevangenen (reklassering) gebeurt door het ministerie van CRM. De overheid houdt arbeidsplaatsen voor hen vrij.